

KAITSEPOLITSEIAMET

AASTARAAMAT 2015

KAITSEPOLITSEI AASTARAAMAT 2015

PEADIREKTORI EESSÕNA	2
<hr/>	
PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE	4
Äärmuslus	5
Rändekriisi julgeolekumõõde Eestis	5
Vene diasporaa ärakasutamise katsed	6
Meedia Venemaa mõjutustegevuses	8
Ajalugu kui tööriist	12
<hr/>	
VASTULUURE	14
FSB suurendab Venemaal oma mõjuvõimu	15
Kaugelt väljaspool riigipiire ja seadusi	16
FSB värbab piiri ületavaid kurjategijaid	19
<hr/>	
RIIGISALADUSE KAITSE	20
Muudatused riigisaladuse kaitse valdkonnas	20
Nõuete rikkumine võib riigisaladusele juurdepääsu loast ilma jätta	21
<hr/>	
KÜBERJULGEOLEK	22
<hr/>	
RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE	24
Olukord maailmas	24
Välisvõitlejate probleem püsib	25
Terrorismioht Eestis	26
Terrorismi toetamise uurimine	27
Rändekriisi mõjust rahvusvahelise terrorismi tõkestamisele	28
Islamism	28
Ebaseaduslikud relvad võivad sattuda terroristide kätte	30
Keelatud relvade salakaubanduse uurimine	31
Massihävitusrelvade ohu tõrje	33
<hr/>	
KORRUPTSIOONIVASTANE TEGEVUS	34
Majandusjulgeoleku risk: korrumppeerunud juhtivtöötajad	34
Kohtulahendid	36
<hr/>	
20 AASTAT RAHVUSVAHELISTE AEGUMATUTE KURITEGUDE UURIMIST	39
Eestis inimsusvastastes kuritegudes süüdi mõistetud isikud	42
<hr/>	

Hea lugeja!

Kaitsepolitsei amet julgeolekuasutusena püüab eelkõige ennetada, tõkestada ning seejärel võtta vastutusele riigi julgeolekut ohustanud kurjategijad. Koostöös partneritega oleme võimekamad erisuguseid ohte teadvustama, riske maandama ja tõrjuma. Oleme veendunud, et Eesti julgeolek on paremini tagatud kui kunagi varem, mis aga paraku ei tähenda ohtude vähenemist.

Venemaa agressiooni taustal on Euroopa Liidu nõrgenemine meie riigi julgeolekule palju kordi ohtlikum kui Eestisse ümber asuvad pagulased.

Murelikuks teeb, kui kergelt kipub mõnelgi ununema, et 2014. aastal Ukrainas alanud relvakonflikt jätkub tänase päevani. Teame, mida tundis Eesti rahvas II maailmasõja järel, kui kolm Balti riiki maailma uudistest praktiliselt kadusid. Venemaa jätkab Euroopa lõhestamise katsetega ning kuni Ukraina territoriaalne terviklikkus pole taastatud, ei saa öelda, et julgeolek on Euroopas tagatud. Gerassimovi doktriini rakendav Kremli režiim jääb agressiivseks seni, kuni see on neil võimalik.

Samal ajal on Euroopa Liidul raskusi rändekriisiga, millel on selgelt julgeolekumõõde nii Euroopas laiemalt kui ka kitsamalt Eestis. Venemaa agressiooni taustal on Euroopa Liidu nõrgenemine meie riigi julgeolekule palju kordi ohtlikum kui Eestisse ümber asuvad pagulased. Tõsiasi on, et pagulaste sekka püüavad end peita terroristid ning võib-olla mõnel juhul on üpris keeruline eristada tõelist abivajajat võimalikust julgeoleku ohustajast. Mingil juhul ei tohi aga seetõttu näha kõigis pagulastes eeldatavaid terroriste. Terrorismoht püsib Eestis hetkel madal, kuid üldine ebakindlus selles valdkonnas Euroopas suureneb ning miski pole välistatud. Praegust olukorda iseloomustab hästi 2015. aasta (küll veel jõustumata) kohtuotsus, millega mõisteti süüdi kaks Eesti elanikku, kes olid rahastanud ja toetanud terrorismi.

Üha enam inimesi elab virtuaalmaailmas, kus sotsiaalse vaenu õhutamise on anonüümsete argpükside jaoks eluviis. Virtuaalne on ka mõne endise kurjategija ja nende mõttekaaslaste ettekääne tänaval patrullida. Soovitakse kätte saada must kass pimmedast toast, keda aga seal juhtumisi polegi. Meie rahva ühine eesmärk – riigi ja kultuuri püsijäämine – on lahutamatu seotud riigi julgeolekuga. Sõna- ja tegevusvabadus lõpeb seal, kus algab avaliku korra või muu õiguse rikkumine. Äärmuslastele ei tohi liialt palju tähelepanu pöörata, ent ei tohi ka pead liiva alla peita. Julgeolek võib kannatada, kui äärmuslus kasvab ja lõhestab ühiskonda. Kui mu-

gandada vanasõna, mille kohaselt ei püsi riik, kus ollakse isekeskis tülis, siis sellest õppust võttes ja arvestades meie kultuuriruumi, ei peaks kellegi asi olema, mida vaba riigi õiguskuulekad inimesed teevad oma koduseinte vahel. Riik peab isikute privaat-sfääri sekkuma alles siis, kui pannakse toime tegu, mis on seadusega karistatav.

Jätkub Venemaa mõjutustegevus, välja on kujunenud kindlad meetodid kindlates valdkondades. Kaitsepolitsei peab selle lausvalede, vabaühenduste teesklemise ning pooltõdede puntra võimaluste piires lahti harutama ja ohtude ennetamiseks avalikkuse ette tooma. Kui vaja, käsitleme ka nende isikute tegevust, kes aitavad vaenulikule mõjutustegevusele kaasa – see on vajalik samm ohtlike arengute ärahoidmiseks.

2015. aastaga lõppesid neli kohtuvaidlust, kus kaitsepolitsei pidi kaitsma oma õigust Eesti ja rahvusvahelise avalikkuse teavitamisega julgeolekuohete ennetada. Demokraatlikus riigis on normaalne, et inimesed oma õiguste kaitseks kohtusse pöörduvad ja samuti tuleb Kaitsepolitseiametil leppida, kui kohus otsustab anda õiguse teisele poolele. Neljast vaidlusest ühes osaliselt nii ka oli. Nüüd on õiguselguse ja -kindluse mõttes täpsemini teada kohtu seisukohad, millisel juhul on rahval õigus julgeolekuohtudega seotud isikuandmeid teada ja millisel juhul mitte. Avalikkuse teavitamine on tõhusamaid ja demokraatlikumaid vahendeid ohtude ennetamiseks, mis kaitsepolitseile on põhiseadusliku korra kaitseks lubatud. Meie kohus on kasutada parimaid viise ja meetodeid.

Avalikkus teab praeguseks kahest 2015. aastal ja ühest 2016. aastal süüdimõistetud mehest, kes täitsid Venemaa eriteenistuse Eesti riigi vastaseid ülesandeid. Need olid salakaubaveoga seotud isikud, keda kasutasid ära Venemaa eriteenistused.

Vaba riigina püsimiseks on üks oluline vahend võitlus riigi julgeolekut ohustava korruptsiooniga. Möödunud aastal sai avalikuks mitu suuremat korruptsiooni juhtumit. Eesti riik peab korruptsiooni ennetamist ja tõkestamist põhjendatult tingimata vajalikuks riigi julgeoleku tagamisel.

2015. aastal täitus 20 aastat inimsusvastaste ja sõjakuritegude uurimisest Eesti riigis. Meie amet alustas nende kuritegude uurimist 1995. aastal. Kaitsepolitsei menetleb aegumatuid kuritegusid seni, kuni on veel potentsiaalselt elus neid, kes selliseid tegusid toime panid. Uurimine on oluline ka selleks, et ära hoida selliste tegude kordumine. Eestit okupeerinud režiimide õõvastavatest aegumatutest kuritegudest on küll nüüdseks rohkem saamas uurimismaterjal ajaloolastele.

Lõpetuseks, mul on väga hea meel, et Eston Kohver on tagasi ning jätkab meie ridades. Täna veel kord kõiki, kes tema naasmisele kaasa aitasid!

Arnold Sinisalu

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

Meie peamine ülesanne on põhiseadusliku korra kaitse. Laiemas mõttes tähendab see, et julgeolekuasutusena tuleb meil ennetada ja tõkestada kõiki ohte põhiseaduslikule korrale. Kitsamas tähenduses mõistame selle all esmalt kõige otsemaid ohte nagu vägivaldset riigikorravastast äärmuslust, separatismi, aga ka välisriigist lähtuvat tegevust, mis võib selliseid ohte esile kutsuda või provotseerida. Kaitsepolitsei ülesanne on riigi julgeoleku tagamine mittesõjaliste vahenditega, mistõttu sõjalisel riigikaitsel me aastaraamatus pikemalt ei peatu. Keskendume eelkõige põhiseadusliku korra vastastele ohtudele kitsamas tähenduses. Aastale tagasi vaadates tuleb taas tunnistada, et paljude nii Eesti kui ka kogu Euroopa Liidu ette kerkinud probleemide ja neist tulenevate pingete võimendamise ning ärakasutamise taga paistab Venemaa koos oma tööriistakastiga – agressiivne välispoliitika, sõjalised aktsioonid, eriteenistused, informatsiooniline mõjutustegevus, vene diasporaaga manipuleerimine.

Meediaprojektid on küll nähtavaim osa Venemaa mõjutustegevuses, aga põhiarsenal on jäänud samaks ning tähtsat rolli mängis Venemaa välispoliitiline ja sõjaline tegevus nii Ukraina kui ka Süüria konfliktis. 2015. aastal Eesti-vastase mõjutustegevuse peamised sõnumid oluliselt ei muutunud. Jätkus Eesti süüdistamine natsismi soosimises ja venekeelse elanikkonna diskrimineerimises. Endiselt on Venemaa mõjutustegevuse sõnumite hulgas olulisel kohal määratlemata kodakondsusega isikute suur osakaal Eesti ühiskonnas ja venekeelsete gümnaasiumite eestikeelsele õppele üleminek. Olulise muutusena lisandus rändekriisi kasutamine pingete õhutamiseks, seda nii Eestis kui ka Euroopa Liidus tervikuna. Eelkõige just pagulaskriisist tulenevalt intensiivistus Lääne ja nn Vene tsivilisatsiooni vastandamine, ELi ja NATO vastasuse õhutamine.

Kui varasematel aastatel jäi mõjutustegevuses ohu nägemine mõnele inimesele hägusaks, siis Gerassimovi doktriini¹ järgse Venemaa Föderatsiooni (VF) käitumise tõttu on arusaam tublisti selgem. 2014. aas-

¹ Kaitsepolitsei aastaraamatu 2014 vastuluure peatükis on kirjutatud Gerassimovi doktriinist pikemalt.

ta Ukraina-vastaseks agressiooniks valmistas Venemaa pinda ette muu hulgas mõjutustegevuse meetoditega, milleks kasutas ka mõningaid Eestis kogemusi hankinud projektiäärmuslasi. Kaitsepolitsei kogutud teave viitab selgelt, et Venemaa eriteenistused püüavad järjekindlalt leida või luua võimalusi Eesti ühiskonna pingestamiseks ning meie riigi sisemiste protsesside ja välispoliitiliste otsuste mõjutamiseks Eestile kahjulikus suunas. Mõjutustegevuses kasutatakse juba varasemast tuntud võtteid: äärmuslaste toetus ning vabakonna etendamine GONGOde² näol, meediaprojektide käivitamine ja võimendamine.

Äärmuslus

Riigi põhiseaduslikku korda ohustav äärmuslus on Eestis endiselt vähese toetajaskonnaga. Agressiivseid ideoloogiaid pooldavate üksikisikute tegevus piirdub väiksemate kontsertide või marginaalsete meeleavaldustega. 2015. a pidime äärmuslaste tegevuse pärssimiseks sekkuma. Seesugune näide on Natsi-Saksamaad ja natsionaalsotsialistlikku ideoloogiat propageeriva Risto Teinoneni väljasaatmine ja sissesõidukeelu rakendamine. Eestis viibides koondas Teinonen enda ümber paremäärmuslike vaadete ga isikuid ja asutas 2011. a mittetulundusühingu La Colonia.

MTÜ La Colonia kaudu jätkas Teinonen ka 2015. a natsistlikku vaenu õhutada ideoloogia avalikku propageerimist. Teinoneni tegevus on sünkroonis Venemaa mõjutustegevusega, mille üheks läbivaks sõnumiks on Eesti süüdistamine natsismis. Olukord, kus välismaalane Eestis viibides üritab vaenu õhutada, manipuleerida enda ümber koondunud Eesti kodanike rahvustunnetega ning kahjustada Eesti Vabariigi rahvusvahelist mainet, kujutab ohtu avalikule korrale ja Eesti Vabariigi julgeolekule. Sellise ohu ennetamiseks kehtestas Siseministerium 16.12.2015 Teinonenile Eesti Vabariiki sissesõidukeelu viieks aastaks ja 18.12.2015 saadeti Teinonen Eestist välja.

Rändekriisi julgeolekumõõde Eestis

2015. a Vahemere-äärseid riike tabanud ulatuslik migratsioonikriis on muutunud Euroopa-üleseks probleemiks, millel on lisaks poliitilisele, majanduslikule ja sotsiaalsele ka julgeolekumõõde. Eestis on pagulasteema põhiprobleemiks teadmatusest tulenev hirm, mis on loonud viljaka pinnase ärevuse, pingete ja agressiivsuse kasvaks ühiskonnas. On kasvanud ELi vastasus, toetus populistidele ja äärmuslastele. 2015. a loodi sotsiaalmeedias põgenike vastu suunatud grupe ning korraldati kümnekond avalikku koosolekut. Avalikkuse ja meedia teravnenud tähelepanu taustal rünnati korduvalt Vao varjupaigataotlejate majutuskeskust.

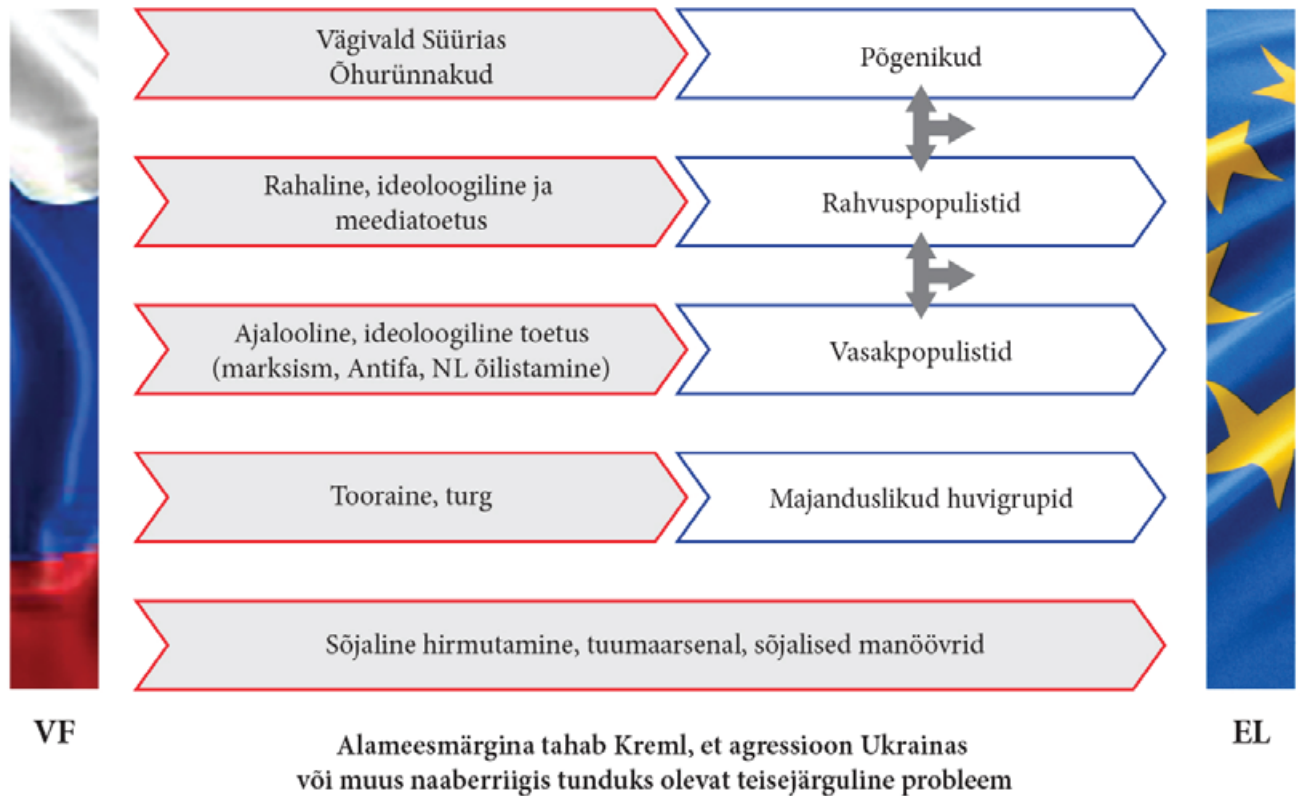
Peamiselt teadmatusest ja irratsionaalsest hirmust ajendatud väljaelamistes on võõraviha ilminguid, soovi vastanduda riigile ja ühiskonnale ning trotsida ametivõimude tegevust. Ühiskondlikke pingeid oma huvides ära kasutatav populism kahjustab omakorda ühiskonna turvalisust, aga ka rahvusvahelist stabiilsust, lõhestades Euroopa Liitu.

Venemaa eriteenistused püüavad järjekindlalt leida või luua võimalusi Eesti ühiskonna pingestamiseks.

Pagulasvoogu hirmu õhutamiseks ära kasutatavad rahvuspopulistid on üldjuhul meelestatud euroopaliku, liberaalse ja salliva maailmavaate, aga ka Euroopa Liidu, USA ja NATO vastaselt. Seega on Vene propaganda neile paradoksaalselt sobiv infoallikas ja „liitlane“. Rahvuspopulistidele suunatud tähelepanu pakub omakorda vasakpopulistidele võimalust vastuaktsioonidega silma paista ja oma rolli ühiskonnas suurendada. Neilegi on toeks Venemaa propaganda, mis uute suundumuste kõrval endiselt püüab õilistada kommunistlikku minevikku.

² Inglise government organized non-governmental organisation.

Venemaa survestab Euroopa avalikkust ja riikide valitsusi, et lõhestada Euroopa Liitu

Ukraina sõjast põhjustatud terav kriitika Venemaa pihta on asendumas hirmuga pagulaste ees. Sotsiaalmeedias on korduvalt tulnud välja mõttega, et lääneriikides väidetavalt rünnaku alla sattunud konservatiivseid väärtusi (heteroseksuaalne perekond ja rahvusriik) sobib kõige paremini kaitsma Venemaa stiilis autoritaarne valitsemismudel. Seega, mida suurem on irratsionaalne hirm ja vastandumine, olgu siis põgenike või nende vastaste suhtes, seda avatumad ollakse vaenulikule propagandale, unustades seejuures erinevuse kujuteldavate ja tõeliste ohtude vahel.

Pagulasteema emotsionaalne võimendamine kahjustab Eesti ühiskonna huve. See on soodne Venemaa tänasele võimule, kes omakorda kasutab kõiki võimalusi, et külvata segadust Eestis, lõhestada Euroopa Liidu ja NATO ühtsust ning püüab luua eeldusi oma mõjusfääri laiendamiseks Euroopas.

Vene diasporaa ärakasutamise katsed

Kreml'i välispoliitikat oma naabrite suhtes iseloomustab mõisteparaat lähivälismaa, mis kätkeb arusaama, et hea naaber on kontrolli all olev naaber. Suuremale mõjule pretendeerimise ettekäandeks ja eneseõigustuseks toob Kreml vene keelt kõnelevate inimeste huvide esindamise. Sel pole üldjuhul ihatud mõju, kui naaberriigis on keskmise inimese elu parem kui Venemaal. Kreml on venekeelsete inimeste toetamise asemel otsustanud kaasmaalaspoliitika sildi all õhutada segregatsiooni ning püüab õõnestada lõimumist. Oma mõju suurendamiseks kasutab Putini režiim pehme jõu kõrval ära nii päris kui ka kujutletavaid probleemseid ja tundlikke teemasid. Vajaduse korral loob ja võimendab Kreml probleeme kunstlikult. Eesti riigi julgeoleku tagamise mõttes on seda oluline mõista, kuna Venemaa

on venekeelse elanikkonna õiguste rikkumist kasutanud põhjendamaks sõjalist sekkumist oma naabrite siseasjadesse ning rikkunud nende suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust.

Venemaa rahastab Eestis tegutsevaid ühendusi ja üksikisikuid, kes esitavad ja toetavad sõnumit vene diasporaa inimõiguste rikkumisest ning õigustavad Venemaa seesuguseid väiteid. Neid kuulutajaid toetatakse mitmest allikast. 2012. a loodi Venemaal selliste välisriikides tegutsevate „õiguskaitsjate“ toetamiseks isegi spetsiaalne riiklik rahastu – Välismaal Elavate Venemaa Kaasmaalaste Õiguskaits- ja Toetusfond.

2014. a sündmused Ukrainas näitasid, et fondi toetatud isikud olid ühtlasi aktiivsed Krimmi okupeerimise toetajad. Kremli rahastu toetab sageli Venemaa eriteenistustega seotud isikute kohtuprotsesse. Fondi töötajatelgi on tihtipeale eriteenistuslik taust. Rahastu on omalaadne potentsiaalse hübriidsõja instrument.

Fondi rahastusel tellitakse Venemaa sõnumeid levitavatelt mittetulundusühingutelt Eesti venekeelse elanikkonna inimõiguste ja vähemuste olukorra ülevaateid, mis edastatakse tellijale ehk Venemaa ametnikele, kes kasutavad neid Kremli huvides. Valikuliste ülevaadete tulemusi kajastatakse Venemaa vajaliku nurga alt Eesti-vastase mõjutustegevuse raames meedias ja avalikel üritustel.

Venemaa peab oluliseks „Eesti probleemidele“ rahvusvahelise kõlapinna tekitamist. Seepärast toetab rahastu õiguskaitsjaid etendavate isikute osalemist rahvusvaheliste organisatsioonide üritustel, tasudes näiteks nende sõidukulud. 2015. a tasus Kremli rahastu taas MTÜ Inimõiguste Teabekeskus (ITK) ja MTÜ Vene Kool Eestis esindajate osalemiskulud septembris Varssavis toimunud Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) Demokraatlike Institutsioonide ja Inimõiguste Büroo (ODIHR) iga-aastasel inimõõõtme rakenduskonverentsil³. Samuti tasuti ITK esindaja osalemiskulud 29.–30. oktoobril Viinis toimunud OSCE täiendaval kohtumisel.

Venemaa rahastatud MTÜde ehk GONGOde esindajad etendavad „sõltumatuid Eesti kodanikuühiskonna esindajaid“ rahvusvaheliste organisatsioonide üritustel ja kohtumistel. Nad saavad nende organisatsioonide Eestit puudutavate vähemuste ja inimõiguste olukorda kajastavatele hinnangutele oma kommentaare. Kui nende seisukohad leiavad kajastamist rahvusvaheliste organisatsioonide mainitud ülevaadetes, saab Venemaa võimaluse n-õ

sõltumatule kolmandale osapoolele viidates tõendada, et tema kriitika on õigustatud. Faktiliselt aga põhjendab Venemaa oma väljamõeldud süüdistusi iseenda fantaasiatega. Näilist sõltumatust ilmestab asjaolu, et mitmed GONGOde juhtfiguurid on Venemaa saatkonna kureeritava Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukogu (VKKN) praegused või endised liikmed. Saatkonna rolli VKKNis näitab tõsiasi, et igal VKKNi istungil osaleb alati vähemalt üks saatkonna diplomaat.

Venemaa lõimumisvastase poliitika, mida nad ise visalt kaasmaalaspoliitikaks tituleerivad, kaasnähuks on korruptsioon⁴. Lõimumisvastaseks tegevuseks eraldatavast rahast põhiliste kasusajate ring Eestis on üsna piiratud. Nii mõnelegi elukutselisele aktivistile on see kujunenud oluliseks, mõnele isegi peamiseks elatusallikaks. Kremli rahastatavatele projektidele on ette kirjutatud teatud eeltingimused. Kuivõrd paljude GONGOde ja nende juhtfiguuride heaolu sõltub sellest rahastusest,

---

Kreml on venekeelsete inimeste toetamise asemel otsustanud õhutada segregatsiooni ning püüab õõnestada lõimumist.

---

siis üritavad nad oma projekte, uuringuid ja analüüse sellisel suunata, et eeltingimustes ette nähtud probleemid ikkagi tuvastataks ning seda isegi siis, kui neid reaalselt ei esine. Kogenumad projektkirjutajad ja toetusemangujad kasutavad ära Kremli fondide nõrka järelkontrolli ja pistavad enamiku rahast lihtsalt oma taskusse, esitades rahastajale tehtud kulutuste ja nende eesmärgipärasuse kohta vaid formaalsed „tõendid“ (sündmust kajastavad artiklid, fotod, mõned arved jne). Kehtib põhimõte, et mida suuremaks probleeme manada, seda suurem tõenäosus on raha saada. Sedasi kujundab Kreml oma ametlikke seisukohti nende enda tellitud tõendite alusel.

Rollitasu püsijäämise ja elatustaseme languse vältimiseks tuleb Venemaa Föderatsiooni riigieelarvest eraldatavat raha jagada vahendite eraldamist otsustavate Venemaa ametnikega. Kuigi pealtnäha on tegu justkui ainult Venemaa korruptsiooniprobleemiga, on selle mõju siiski piiriülene, sest korruptiivsete võtete abil rahasaajate seas on Eesti erakondade liikmeid, omavalitsuste ametnikke ja volikogude liikmeid, kes ei kõhkle omakssaanud meetodeid Eestiski rakendamast.

³ Inglise *Human Dimension Implementation Meeting*.

⁴ Vt ka kaitsepolitsei aastaraamat 2013.

Meedia Venemaa mõjutustegevuses

Venemaa pöörab suurt tähelepanu oma sõnumite kajastamisele rahvusvahelises meedias. Sellele kaasaaitamiseks rahastatakse uute meediaressursside loomist välismaal, sealhulgas Eestis. Mõjukaimad meediaväljaanded, eelkõige suuremad ja vaadatavaimad telekanalid, on Venemaal endiselt riigi kontrolli all, mis tähendab, et Vene riigi kontrollitavas meediaruumis on ka suurem osa naaberriikide venekeelsest diasporaast, sh Eesti venekeelsetest elanikest. Mõju on küll raskesti hinnatav, see pole ühene ega vaieldamatu fakt.

Kartes kaotada oma Eesti auditoriumi, tegid Venemaa riiklikud propagandakanalid 2015. a augustis-septembris mitu katset sildistada uut Eesti Rahvusringhäälingu venekeelset telekanalit ETV+ kui Eesti valitsuse hääletoru või seda lihtsalt alavääristada. 14.–18. juulil viibis Eestis Venemaa telekanali Rossija võttegrupp ajakirjanik Grigori Vdovini juhtimisel. 26. juulil jõudis telekanali Rossija uudistesaares „Vesti“ eetrisse lugu pealkirjaga „Eesti soovib unustada kõik venepärased ja loob venekeelse telekanali“. Saatega edastati Venemaale vajalikke sõnumeid – venekeelse vähemuse tagakiusamine,

---

Venemaa õhutatav tüli ja vaen ei kaalu selle sihtrühma jaoks üles paremat elukeskkonda, rahu ja stabiilsust.

---

põhjendamatu kaitsekulutuste suurendamine, vene ohuga liialdamine – ning lisaks väideti, et ametlikul tasandil on Venemaa kolleegidega suhtlemine keelatud. Palju kõneainet pakkus aga ütlus, et loodav ETV+ hakkab vahendama ainult Eesti valitsuse ette antud juhtnööre ja on vähemuste mõjutamiseks loodud propagandakanal. Videos esinesid Dmitri Klenski, Aleksei Semjonov, Märt Sults, Mihhail Kõlvart ja Alisa Blintsova.

Rossija Segodnja Eesti esindus

2013. a detsembris loodi Venemaa uudisteagentuuri RIA Novosti ja raadiokompanii Golos Rossii baasil Venemaa Föderatsiooni riiklik meediakompanii Rossija Segodnja. Järgmise aasta novembris alustas tegevust Rossija Segodnja multimeediakanal Sputnik, mis edastab Venemaa poliitikat toetavaid sõnumeid veebiportaalide, raadiojaamade ja pressikeskuste vahendusel 35 keeles⁵.

Alates 2015. a kevadest tegeleb Rossija Segodnja Eestis esinduse ning Sputniku eesti- ja venekeelse portaali loomisega. Sputniku tegevust Balti riikides suunab Rossija Segodnja töötaja Andrei Blagodorenko. Eesti esindust kureerivad Moskvast Marina Perekrestova ja Liana Minasjan. 2015. a juulist võeti tööle Rossija Segodnja Eesti esinduse juht Jelena Tšerõševa ja septembris avati Tallinna Äripangas esinduse arvelduskonto. Viimase arestis Rahapesu Andmebüroo, kuna Rossija Segodnja peadirektori-le Dmitri Kisseljovile ja temaga seotud ettevõtetele on kehtestatud Euroopa Liidu sanktsioonid seoses Ukraina-vastase destabiliseeriva tegevusega. Toimetuse koosseisu kuulub avalikustatud endine KGB töötaja Viktoria Jürmann.

Enamikule Sputniku Eesti toimetuse töötajatele korraldati Moskvast Rossija Segodnja peakorteris „erialane koolitus“. Eranditult kõik Eestist värvatud Sputniku töötajad läbisid enne lepingute sõlmimist Rossija Segodnja taustakontrolli. Internetiportaali avamist Eestis lükati korduvalt edasi. Eelkõige tingisid viivituse raskused ajakirjandusliku tegevuse jaoks piisava eesti keele oskusega ajakirjanike leidmisel ja paljude potentsiaalsete kandidaatide soovimatus naaberriigi propagandas osaleda. Iseseisva ajakirjandusliku suutlikkuse puudumisel tõlgitakse ajutise lahendusena venekeelseid artikleid eesti keelde. Sputnik teatas eestikeelse veebilehe avamisest 24. veebruaril 2016. Enam-vähem samal ajal alustasid tegevust Sputniku kontorid Lätis ja Moldovas.

⁵ 2016. a märtsis lõpetas Sputnik kohalikes keeltes tegevuse Skandinaaviamaades.

Fotol vasakult: J. Tšerõševa, D. Kisseljov ja L. Turpakova

Analoogseks näiteks on 2014. a sügisel Eestis, Lätis ja Leedus ühel ja samal ajal käivitatud Baltnews-i uudiseportaaliid. Nimetatud portaalide tegevust rahastab Venemaa eri Euroopa riikides asuvate variettevõtete kaudu. Üks Balti riikidesse suunatud meediaprojekte on Venemaa välisministeeriumi rahastatav ajakiri Baltiiski Mir, mille kirjastamisega on seotud MTÜ Integratsioonimeedia Grupp.

2015. a alustas tegevust Venemaa uus Balti riikide vastaseid süüdistusi toetav meediaprojekt. Nimelt lõi Venemaa fondist selleks raha saanud MTÜ Baltinpress ajalehe Komsomolskaja Pravda v Severnoi Jevrope internetiversioonis rubriigi Pravozaštšita⁶. Käsitletavate teemade valik ja toonaalsus järgivad tavapäraselt Venemaa Balti riikide suunalist retoorikat.

Venemaa mõjutustegevuse meediaprojektide tulemuslikkus on siiski väike, kuna nähtav ja kogetav reaalsus erineb eluliselt ja oluliselt Kremli meediamanipulatsioonides serveeritavast. Venemaa õhutatav tüli ja vaen ei kaalu selle sihtrühma jaoks üles paremat elukeskkonda, rahu ja stabiilsust. Vaieldamatult peab Eesti ühiskond jätkuvalt otsima ja leidma võimalusi lõimumise edenemiseks. Ei tohi unustada, et demograafilised protsessid võtavad aega inimpõlvi ja nõuavad oma loomulikuks arenguks rahu ning stabiilsust. Riigi põhiülesanne on seda edendada demokraatlikult, õiguskindlalt ja järjepidevalt. On väga oluline mõista: Eesti ja kõigi tema elanike turvalisus ja julgeolek sõltub Euroopa julgeolekust ning sellest, kuidas Euroopa Liit suudab enda ees seisvad ülesanded lahendada.

⁶ kompravda.eu/daily/eu_pravo

Telekanal Rossija Vaos varjupaigataotlejate majutuskeskuses võõraviha otsimas

Turistiviisaga propagandatööl

Venemaa riigimeedia kajastas 2015. a aktiivselt pagulasvastaseid protestiaktsioone ja meeleolusid ELis, sh Balti riikides. Nii saadeti Eestissegi kontrollitud ajakirjanikke, töökäsuga kajastada pagulasvastaseid miitinguid, et nende taustal esitada propagandasõnumeid – Eesti kui sallimatu ja vaenulik riik. Võõraviha väljendavad väljaütlemised sobivad tõestama Kremli väiteid, et Balti riikide elanikud ei salli välismaalasi, mis tähendab nii venelasi kui ka pagulasi. 13. oktoobril sisenes Eestisse Venemaa telekanali Rossija uudistesaaate Vesti võttegrupp, kuhu kuulusid korrespondent Nikolai Vassiljev, kaameramees Sergei Ištšenko ja autojuht Aleksandr Fjodorov. Fjodorovile ja Vassiljevile oli vastavalt turismi ja äri eesmärgil viisa andnud Soome Vabariik. Ištšenkol oli Leedu Vabariigi väljastatud turistiviisa. Võttegrupp sõitis Vao varjupaigataotlejate majutuskeskusesse, kus sooviti tungivalt suhelda Süüriast pärit varjupaigataotlejatega. Lõpuks õnnestus meediatöötajatel teha intervjuu end vabatahtlikult ”kõneisikuks” pakkunud pakistanlase Abdul Sattariga (fotol anonüümsena koos Vassiljeviga), kelle sõnul Eestis pagulasi ei sallita.

Teadaolevalt oli Rossija võttegrupi eesmärk saada mõnelt Süüria põgenikult muuhulgas kinnitust, et Venemaa sõjaline sekkumine Süürias on põhjendatud terroristide rünnakute ja põgenikevoo peatamiseks. Ühestki teisest riigist (sh Ukrainast) pärit keskuseelanike vastu huvi ei tuntud.

14. oktoobril toimus Tallinnas pagulasvastane meeleavaldus ”Mehitatud piirivalve taastamine EV piiridel”. Sellel osalejad kogunesid esmalt Saksamaa Liitvabariigi Suursaatkonna juures ja liikusid hiljem rongkäigus Toompeale. Üritusel olid kohal ka eelnimetatud Venemaa telekanali Rossija töötajad, kes filmisid toimuvat ning intervjueerisid osalejaid ja korraldajaid, ennekõike Kristiina Ojulandi. Sama päeva õhtul toimunud meeleavaldajate tõrvikurongkäiku nad ei jälginud. Selle põhjuseks võis olla PPA huvi võttegrupi vastu, aga ka asjaolu, et vajalik materjal oli koos. Vaost ja Toompealt saadi Venemaa propagandat toetavad sõnumid: pagulased (ja üldse teised rahvused) ei ole Eestis teretulnud, Brüssel dikteerib Eesti elu ja otsuseid, Putini tegevus Süürias on õigustatud. Rossija reportaažis jõuti järeldusele, et ELi ja Eesti valitsuse tegevus sunnib eestlasi ja kohalikke venelasi koostööle ning suhtumine Venemaa tegevusse muutub positiivsemaks.

MTÜga Vene Kool Eestis seotud Alisa Blintsova kommenteerimas NTV-le 2015. a juunis ELi pagulaspoliitikat

Kremlimeelne aktivist Sergei Tšaulin selgitamas Rossijale oma plakati sõnumit põllumeeste meeleavaldusel Toompeal 2015. a septembris

Peterburi 5. telekanal 2015. a novembris loomas arusaama „tavalisest rassismist Eestis“

15. oktoobril Eestist lahkumisel pidas PPA Rossija teletöötajad kinni, sest nad olid valetanud viisataotlustes riigis viibimise eesmärkide kohta. Menetlustoimingute järel lubati neil lahkuda Venemaale. Viisad tühistati, sest võttegrupp vii-

bis samade turistiviisade alusel, aga tööülesandeid täites Eestis ka septembrikuus. Fjodorovile on Eesti varemgi keeldunud väljastamast turismi eesmärgil viisat, kui ta üritas 2010. a reisida siia propagandaülesandeid täitma.

Ajalugu kui tööriist

Venemaa Föderatsiooni ajaloolane mõjutustegevus on alati olnud lahutamatu seotud Moskva välispoliitikaga. Venemaa agressioon Ida-Ukrainas näitas ilmekalt, kuidas vastandlikud ajalootõlgendused on leidnud kasutamist tõhusa propagandarelvana. Ajaloopropaganda eesmärk on õigustada Venemaa vallutuspoliitikat ja inkrimineerida Ukraina valitsusele sõjakuritegusid ja relvakonflikti õhutamist. Kremli mõjutustegevuse peamiseks Ukraina vastaseks tööriistaks on nende poolt Balti riikideski rohkesti kasutatud nn natsismikaart, mille varal loodetakse leida rahvusvahelist mõistmist ja mobiliseerida ühiskondlikku toetust. Koos süüdistustega natsismis on Venemaa propagandaarsenali alati kuulunud „võitlus ajaloovõltsimisega“, mille abil püütakse naeruvääristada või ümber lükata kõiki Kremli poliitilisele vastukäivaid või Venemaa jaoks ebamugavaid ajalookäsitlusi. Venemaa Ajaloo Ühingu (RIO) ja Venemaa Sõjaajaloo Ühingu (RVIO) kõrval on ajaloovõltsimise vastase võitluse olulisust avalikult rõhutanud ka Venemaa eriteenistused. 2015. a oktoobris levis uudis, et Venemaa kaitseministeerium moodustab võitluseks ajaloo pärast spetsiaalse teadusroodu⁷. Hiljem püüti seda Venemaa kindralstaabi tehtud avaldust ümber lükata⁸, kuid ometi näitab selline idee ilmekalt, et Venemaal tegeletakse ajaloonarratiivi kujundamisega aktiivselt riiklikul tasandil ning sellest on sisuliselt saanud Venemaa sõjalise doktriini osa.

Venemaa on oma riikliku ajalookäsitluse kujundamisel üha selektiivsem. Ajaloost valitakse välja vaid propagandistlikult sobivad sündmused ning üritatakse neist konstrueerida Kremli praeguste eesmärkidega sobituv uus lugu. Eriti vastuoluline on Venemaa suhtumine NSV Liitu ja selle repressiivpoliitikasse. 15. augustil 2015 kinnitas Venemaa peaminister Dmitri Medvedev riikliku poliitika kontseptsiooni poliitiliste repressioonide ohvrite mälestuse põlistamiseks. Dokumendis tõdetakse, et poliitiliste repressioonide ohvrite rehabiliteerimine on Venemaal jäänud poolikuks, repressiivide täpne arv ei ole tänaseni teada. Samuti pole seni rajatud üldrahvalikku monumenti poliitiliste repressioonide ohvritele. Peale selle märgitakse dokumendis, et lubamatu on repressioonide õigustamine tolle aja eripäraga või nende täielik eitamine Venemaa ajaloos. Kurioosel kombel võime aga samal ajal jälgida Stalini isikukultuse taassündi ja tema üha kasvavat ülistamist just-

kui NSV Liidu võimsuse looja ja geniaalse juhina Suures Isamaasõjas. 2015. a ilmnes see tendents Venemaal eriti selgelt 9. mai pidustuste ajal, mil suurejooneliselt tähistati Suure Isamaasõja lõpu 70. aastapäeva.

2017. aastal on Venemaal saabumas veel mitu ajaloolist tähtpäeva. Neist olulisimad on kindlasti 100 aasta möödumine oktoobripöördest, samuti 80 aasta möödumine Stalini terrori haripunktist 1937. aastal. Loodetakse suudab Venemaa anda kommunistlikule terrorile ja massirepressioonidele õiglase hinnangu ega vaiki neid maha. Seni on Venemaa kahjuks panustanud peamiselt propagandistlikku tegevusse. Nii sai 2014. a lõpus eraldatud Venemaa presidendi grandiraha kasutada Boris Špigel, kes juhib end õiguskaitseliikumiseks nimetatavat Venemaa riiklikult organiseeritud ühendust Mir Bez Natsizma (MBN, Natsismita Maailm)⁹. 23. aprillil 2015 korraldaski MBN grandist laekunud rahaga Strasbourgis noorte rahvusvahelise nn õiguskaitsekonverentsi „Noored natsismivaba maailma poolt“ ja andis ühtlasi teada MBNi noorteliiga asutamisest. Noorteliigasse püütakse värvata liikmeid ka Eestist. Seni on MBNi tegevus rahvusvahelisel tasandil väljendunud peamiselt natsismisüüdistuse levitamises Balti riikide, Ukraina jt aadressil ning Venemaa võimudele oluliste sõnumite edastamises. Ühtlasi püütakse kunstlikult luua muljet, nagu lähtuks MBNi tegevus Euroopa Liidust ja oleks tõeliselt rahvusvaheline. Tegelikuses moodustavad MBNi peamise liikmeskonna Venemaa kodanikud või selle diasporaa liikmed, keda saab vajaduse korral Venemaa huvides kasutada.

Venemaa ajaloopoliitika kahepalgelisus ilmnes hästi 28. novembril 2015 Paldiskis, kus Vene saatkond korraldas ürituse 1915. a Eesti vetes uppunud allveelaeva Akula mälestuseks. Üritusel viibisid Tallinna ja kogu Eesti metropoliit Kornelius ning Venemaa suursaadik Eestis Aleksandr Petrov. Venemaa saatkond palus ajalookirjastusel Grenader ürituse ajaks üles seada oma trükiste näituse. Koostööpartneri valik oli mõneti ootamatu, sest varem on Venemaa meedia kirjastust Grenader korduvalt nimetanud neonatslikuks ning süüdistanud fašismi rehabiliteerimises. Põhjusel, et Grenader on ilmutanud mitmeid üritusega hästi haakuvaid raamatuid I maailmasõjast ja allveesõjast Läänemeres, otsustati sel korral läheneda pragmaatiliselt ja vaen ajutiselt unustada. Seegi juhtum demonstreerib ilmekalt Venemaa natsismisüüdistuse sisutühjust ja kasutamist vaid propagandistlikel eesmärkidel.

⁷ www.interfax.ru/russia/472792

⁸ www.vedomosti.ru/politics/news/2015/10/13/612686-minoboroni-oproverglo-nauchnoi-roti

⁹ Varem aastaraamatutes korduvalt mainitud pseudovabaühendus MBN on tüüpiline Venemaa mõjutustegevuse projekt, millega püütakse kehtestada keskse teemana fašismivastast võitlust ja Venemaad selle eestvedajana. Tegelikuses üritatakse hõlmata kõiki, keda võimalik, et nendega koos millegi vastu olles juhtida Venemaa ja Lääne avalikkuse tähelepanu kõrvale Venemaa jaoks ebamugavalt teemadelt, nagu Moskvast juhitud agressioon naaberriikides, rohked inimõiguste rikkumised Venemaal, meediavabaduse rääb seis Venemaal, Kremli tegevuse järel halvenenud vene rahva vilets majanduslik olukord jne.

1930ndatel mõrvati Nõukogude Liidus Stalini käsul kümneid tuhandeid õigeusuvaimulikke ja hävitati kirikuid. Irboska Klubi lasi 2015. aastal valmistada Stalinit ja Punaarmee juhte kujutava ikooni. Põhjalikumalt Irboska klubi kohta loe 2013 aastaraamatust.

VASTULUURE

Eesti-vastase luuretegevuse tuvastamine ja tõkestamine on kaitsepolitsei peamisi tööülesandeid. Varasemate aastatega võrreldes ei ole vastuluure valdkonnas suuremaid muutusi. Enim oleme tuvastanud Eesti vastu suunatud luuretegevust Venemaa Föderatsiooni eriteenistuste poolt. Venemaa luureteenistuste eesmärk on koguda teavet, millega

---

FSB on endist viisi agressiivsem Eesti vastu tegutsev Vene eriteenistus.

---

mõjutada sihtriigis toimuvat. Otsese mõjutamise olulisus iseloomustab luureinfo kogumise eesmärki ja olemust. Kõik kolm – Föderaalne Julgeolekuteenistus (FSB), Kindralstaabi Luurepeavalitsus (GRU) ja Välisluureteenistus (SVR) – on endiselt Eesti vastu tegutsemas, kuid pikemalt peatume tänavuses aastaraamatus FSB tegevusel. Venemaa Föderaalne Julgeolekuteenistus (FSB) on endist viisi agressiiv-

seim Eesti vastu tegutsev Vene eriteenistus ja selle kõnekaim näide on Eestis tööülesandeid täitnud kaitsepolitsei ohvitseri Eston Kohveri röövimine FSB poolt 2014. aastal. Tegemist on suurima Vene eriteenistusega, mis allub otse Venemaa Föderatsiooni presidendile Vladimir Putinile.

2015. a detsembri viimasel päeval kinnitas Vladimir Putin käskkirja ehk ukaasiga nr 683 „Venemaa Föderatsiooni riikliku julgeoleku strateegia aastani 2020“ uuendused. Dokumendi alapeatükis „riiklik ja ühiskondlik julgeolek“ on ühe peamise ohuna ühiskondlikule stabiilsusele nimetatud välismaiste luure- ja eriteenistuste Venemaa-vastast tegevust, kes püüavad rööpselt koos radikaalide ja terroristidega levitada Venemaa kodanike hulgas hävitava mõjuga informatsiooni. Ohu neutraliseerimiseks ning kodanike kaitseks nõutakse strateegias Vene õiguskaitseorganite ja eriteenistuste tõhusat arendamist: töötajatele sotsiaalsete garantiide andmist, nüüdisaegset väljaõpet ning modernse tehnikaga varustatust. Uue riigisisese julgeolekumeetmena nähakse ette Vene-

maa Föderatsiooni välispiiri tehnilise võimekuse arendamist ja tänapäevastamist, mis võimaldaks tulevikus senisest süsteemsemalt vahetada andmeid nii Vene ametiasutuste endi vahel kui ka välisriikide piirivalve organisatsioonidega.

2015. a lõpul jõustas Putin FSB tööd kureeriva föderaalseaduse parandused, millega anti teenistuse töötajatele täiendavad volitused tulirelva jt erivahendite kasutamiseks tsiviilelanike vastu – ilma eelneva hoiatuseta. Parandused täpsustavad FSB töötajate ja nende lähedaste õigusi sotsiaalmeedia ja suhtlusvõrgustike kasutamisel ning keeldu omada või avada välismaa pankades arvelduskontosid. Peale selle võib FSB Venemaa Föderatsiooni piiril koguda, töödelda ja säilitada isikute biomeetrilisi andmeid. Nende tsentraalset töötlemist lihtsustab kavandatav välispiiri varustamine moodsa eritehnikaga.

FSB suurendab Venemaal oma mõjuvõimu

Eelmainitud seaduseparandused kinnitavad, et Venemaa juhid toetavad tugevalt FSB tegevust ja õiguste laiendamist ning FSB on selgelt eeliseisundis. Teenistust finantseeritakse föderaalear-

vest hästi. Detsembris 2015 Riigiduumas ratifitseeritud seadusega peatati kuni 2017. a alguseni tsiviil- ja sõjaväeteenistujate palkade indekseerimised ning nõuti ametnike koosseisu kärpimist 10% võrra. Ühest küljest puudutab indekseerimise lõpetamine FSB-d – kõrge inflatsiooni tase pärsib eriteenistujate ostujõudu –, teisalt arutleti 2015. aastal järgmiseks aastaks kavandatavat palgatõusu FSB-s. 2015. a personalikärped puudutasid vaid FSB tugistruktuuri ning põhikoosseisu sisuliselt ei vähendatud.

2015. a tugevnes FSB positsioon konkurentsis GRU-ga mõjuvõimu pärast Ukraina konfliktis. Alates 2011. aastast GRU-d juhtinud ja 2016. a alguses ootamatult surnud Igor Sergun tugevdas GRU positsioone ning vähendas FSB mõju sõjaväeluurele. Samal ajal kui GRU eriüksuslased ehk rohelised mehikesed kogusid tuntuist 2014. a Krimmi annekteerimisel, ei suutnud FSB ette näha president Janukovõtši võimu kokkuvarisemist ning alahindas ukrainlaste valmisolekut vastu astuda Venemaa sissetungile Ida-Ukrainasse. FSB vaeleervestus võimaldas GRU-l suurendada oma mõju Ukraina operatsioonides. Praegu on FSB siiski taastamas oma juhtivat rolli Ukraina sündmuste kujundamisel. Sealhulgas on suurenenud FSB juhitud Ukraina vastased mõjutus- ja propagandaoperatsioonid veebiportaalides ning sotsiaalvõrgustikes.

SVRi juht M. Fradkov, V. Putin ja FSB juht A. Bortnikov

Kaugelt väljaspool riigipiire ja seadusi

FSB roll väljaspool Venemaa Föderatsiooni piire on kasvanud käesoleva sajandi algusest peale. Algselt täitsid välisriikidesse lähetatud FSB töötajad enamjaolt sideohvitseride rolli. 2016. aasta jaanuaris avalikustatud Suurbritannia ametlik uurimiskokkuvõtte Aleksandr Litvinenko surma asjaoludest paneb FSB tegevuse välisriikides aga uude valgusse. Lõppjärelustes konstateeritakse, et 2000. a Venemaalt

hinnangul kiitsid mõrva tõenäoliselt heaks FSB tollane (1999–2008) peadirektor Nikolai Patrušev ning president Putin isiklikult. Suurbritannia on nõudnud Venemaalt Lugovoi ja Kovtuni kohtupidamiseks väljaandmist, millest Kreml on aga korduvalt keeldunud.

Oleme varasematel aastatel Venemaa eriteenistuste agressiivset Eesti-vastast tegevust kajastanud pigem seoses nende huviga inimeste vastu, kes omavad juurdepääsu riigisaladustele, töötavad mõjukatel ametikohtadel vms. Tänavu on põhjust rääkida juhtumitest, mil Venemaa eriteenistused kallutavad inimesi salajasele ebaseaduslikule koostööle ja isikud täidavad Venemaa eriteenistuse mitmesuguseid ülesandeid.

2015. a oktoobris said kohtulahendi kaks kaitsepolitsei menetletud kriminaalasja ning 2016. a veebruaris veel üks kriminaalasi, milles kõigis oli kohtu all FSBga vabatahtlikule salajasele koostööle asunud Eesti elanik.

FSB tegevus välisriikides on tänaseks uues valguses.

Inglismaale põgenenud ja seal poliitilist varjupaika saanud ning hiljem Briti kodanikuks tõusnud endise FSB töötaja Litvinenko (1962–2006) tapsid Vene eriteenistuste taustaga Andrei Lugovoi (s. 1966) ning Dmitri Kovtun (s. 1965). Uurimiskokkuvõtte

Секретно
Экз. №
Первому заместителю
Директора ФСБ России
Генералу армии

Секретно
Экз. № 1

Первый заместитель
Службы – Руководитель ДКРО
Службы

УТВЕРЖДАЮ
«   »   г

УТВЕРЖДЕНА
Указом Президента
Российской Федерации
От   №

В   Управление кадров   Служба ФСБ России
(указывается наименование кадрового подразделения федерального государственного органа)

[Redacted content]

[Redacted content]

Esimeses kohtuasjas sai karistuse KarS § 235¹ järgi (Eesti Vabariigi vastane vandenõu) nii Eesti kui ka Venemaa Föderatsiooni kodakondsust omav Aleksandr Rudnev. 2013. a värvati ta FSB poolt, kui ta andis allkirja koostööleppel. Ligi-kaudu kahe aasta vältel korraldas ta muu hulgas visuaalset luuret, jagades FSBga teavet Eesti ja liitlaste kaitseväge tegevusest ning kaitseväge tehnika liikumisest Eestis. Samuti edastas ta teavet Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuuri piirivalvekordonitest ja teenistuskohadest ning PPA personalist, ohustades sellega Eesti Vabariigi julgeolekut. Oma tegevuse eest sai Rudnev FSB esindajalt tasuna korduvalt sularaha. Rudnev peeti kinni 2015. a märtsis ning oktoobris tunnistas Tartu maakohus Aleksandr Rudnevi süüdi Eesti Vabariigi vastases vandenõus ning mõistis karistuseks 2 aastat vangistust.

Teises kaasuses alustati menetlus KarS § 233 alusel (Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatusse või territoriaalse terviklikkuse vastu suunatud vägivaldne tegevus) ning see puudutas määratlemata kodakondsusega Pavel Romanovi tegevust. Romanov osales teadvult vähemalt aastast 1994 kuni kinnipidamiseni 2015. a (algselt Föderaalsete Vastuluureteenistuse FSK ja hiljem selle õigusjärglase) FSB huvides agentuur-operatiivtöös. Venemaa eriteenistuse töötajad värbasid Romanovi 1994. a, mida ta kinnitas oma allkirjaga koostööleppel. Informatsioon, mille Romanov agendijuhtidele edastas, puudutas enamjaolt Eesti õiguskaitsestruktuuride töötajate isikuandmeid ja tööülesandeid, aga ka PPA Lõuna prefektuuri piirivalvurite tegevuse meetodeid ja taktikat, kontrollpunktide ja seirekaamerate asukohti ning andmeid piiri ebaseaduslikuks ületamiseks sobilikust taktikast. Samuti sisaldas Romanovi edastatu andmeid kaitseväge objektide ja nende valvessüsteemide kohta Lõuna-Eestis. Kokkuvõttes osales Romanov aastaid esmalt FSK ja hiljem FSB poolt Eesti territooriumil läbiviidavas Eesti Vabariigi sõjalise kaitsevõime, riigipiiri, ELi välispiiri ning samuti Eesti õiguskaitseorganite tegevuse kahjustamisele suunatud agentuur-operatiivtöös, edastades vastaspoolele mh asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teavet. Tartu maakohus tunnistas Pavel Romanovi süüdi ja mõistis talle karistuseks 4 aastat ja 10 kuud vangistust.

Aastaraamatu ilmumise ajaks on jõustunud ka kolmas samalaadne kohtuotsus, mis mõisteti samuti KarS § 235¹ (Eesti Vabariigi vastane vandenõu) alusel ning puudutas Eesti kodaniku Maksim Gruzdevi tegevust. Gruzdev asus salajasele koostööle FSBga 2013. a teisel poolaastal, andes Venemaa territooriumil Pihkva oblastis toimunud kohtumisel oma allkirja koostööleppel. Alates värbamisest kuni kinnipidamiseni 2015. a oktoobris edastas ta FSBle informatsiooni Eesti uurimis- ja julgeolekuasutuste, muu hulgas ka Kaitsepolitseiameti töötajate ja tegevuse kohta ning osales FSB agentuur-operatiivtöös Eesti territooriumil. Veebruaris 2016 mõistis Tartu maakohus Maksim Gruzdevile karistuseks 4 aastat vangistust.

FSB värbab piiri ületavaid kurjategijaid

Ülalmainitud juhtumitel on ühisnimetajaks asjaolu, et FSB värbab koostööle isiku, kes oli seotud kuritegelike ringkondadega. Ebaseaduslik piiriülene tegevus võimaldas FSBI nad hõlsalt koostööle värvata. Teiseks on kaitsepolitsei tuvastatud kuriteod eluliseks näiteks FSB värbamistegevusest nendegi Eesti elanike suhtes, kellel puudub otsene juurdepääs riigisaladusele. Kirjeldatud juhtumid peaksid andma mõtteainet kõigile, kes tänaseni on avaldanud arvamust, et vaenuliku eriteenistuse huviorbiiti sattumise eelduseks on juurdepääs riigisaladusele või Eesti Vabariigi seisukohalt tundlikus valdkonnas töötamine. Ülalmainitud lood räägivad selget keelt, et riigivastase kuriteo toimepanemiseks ei ole tingimata vajalik juurdepääs riigisaladusele ega selle edastamine.

Paraku ei ole eelkirjeldatud ainsateks samalaadseteks Eesti elanikega seotud juhtumiteks. Siit ka meie üleskutse: kui kellelegi on FSB või teised Venemaa Föderatsiooni eriteenistused lähenenud, olgu siis Eestis või mõnes kolmandas riigis, soovitame pöörduda kaitsepolitseisse. Koos on võimalik leida tekkinud olukorrale parim võimalik lahendus.

- Võõrriigi eriteenistuse huviorbiiti sattumiseks ei pea alati omama juurdepääsu riigisaladusele või tundlikule informatsioonile, vaid värvatav võidakse enda heaks tööle rakendada teistes valdkondades.
- Kui Sulle on lähenenud oletatav võõrriigi eriteenistus, võta ühendust kaitsepolitseiga telefonil 612 1455 või e-posti aadressil korrapidaja@kapo.ee

RIIGISALADUSE KAITSE

Eesti nagu iga endast lugupidav riik kaitseb mitmesugusel moel oma saladusi, mis avalikuks saades kahjustaks riigi julgeolekut või rahvusvahelist koostööd. Tähtsamaiks peab kaitsepolitsei ennetava sisuga kaitsemeetmeid, sest nii on võimalik teatud riskid maandada juba enne nende tekkimist ning kahjulikke tagajärgi riigi julgeolekule ega välis-suhtlusele ei järgneks. See tähendab, et riigisaladuse kaitse puhul on peamine eesmärk saladuste töötlemiseks selliste tingimuste loomine ning nende toimimise tagamine, mis aitavad välistada salastatud teabe lekkimist.

Oluline on silmas pidada, et valdkonna ohud ei tulene pelgalt võõrriikide luuretegevusest, sest salastatud teabele juurdepääsust on huvitatud ka riigivälised organisatsioonid või grupid, nagu näiteks kuritegelikud grupeeringud, äärmus- või terroristlikud ühendused, teabemüügiga tegelevad ettevõtted, aga ka meedia. Teatud juhtudel võivad asutuses riigisaladuse kaitset ohustada töötajad, kes hooletusest või tahtlikult avaldavad juurdepääsupiiranguga teavet, kahjustades sellega tööandjat või riiki. En-

netusmeetmena tuleb seetõttu arvestada erisuguste ohtudega ning vajadust mööda teha muudatusi nii kaitse meetodites kui ka taktikas. Viimase paari aasta jooksul on riigisaladuse kaitset enim mõjutanud Venemaa Föderatsiooni tegevus. Kasvanud riskidest tulenevalt kehtestas Riigikogu 2015. aastal olulised muudatused riigisaladuse kaitset reguleerivates õigusaktides, mis peamiselt on seotud personali julgeoleku tagamisega.

Muudatused riigisaladuse kaitse valdkonnas

16. märtsil 2015 jõustusid riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduses (RSVS) muudatused, mis sätestasid lisakohustusi nii riigisaladusele juurdepääsu õigust omavatele isikutele kui ka asutustele, põhiseaduslikele institutsioonidele või juriidilistele isikutele, kellel teenistus- või muust lepingulisest suhtest tulenevalt on riigisaladusele juurdepääsu õigus.

Märgitud kuupäevast on juurdepääsuõigust omaval inimesel kohustus teavitada oma tööandjat kavandatavast eraviisilisest külastusest riskiriiki, mida õigusaktides nimetatakse teatamiskohustusega välisriigiks. Kui isikul on juurdepääsuõigus tagatud muust lepingust tulenevalt, siis tuleb informeerida lepingupartnerit. Ametikohajärgselt juurdepääsuõigust omavatest isikutest ei kehti mainitud kohustus Vabariigi Presidendi, Riigikogu liikme, Vabariigi Valitsuse liikme, kohtuniku, Kaitseväge juhataja, õiguskantsleri ja tema asetäitja-nõuniku, riigikontrolöri, Eesti Panga presidendi ning Eesti Panga nõukogu esimehe ja liikmete ning Andmekaitse Inspektsiooni juhi suhtes. Küll aga kehtib see kohustus piiratud tasemel juurdepääsuõigust omavate isikute ja nende suhtes, kellele võimaldatakse juurdepääs ametiasutuse juhi otsusel. Siseministeeriumi käskkirja¹⁰ järgi on riskiriikideks Venemaa Föderatsioon, Valgevene Vabariik ja Korea Rahvademokraatlik Vabariik. Riigisaladuse kaitset korraldavat isikut tuleb teavitada kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis, kus märgitakse isiku nimi, sidvahendite andmed, välisriik, selles viibimise aeg ja põhjus. Füüsilise isiku juurdepääsuõiguse saamist toetanud tööandja või lepingupartneri riigisaladuse kaitset korraldava isik või julgeolekuasutuse ametnik peab selgitama riskiriiki reisimisega seotud ohtu tema turvalisusele või riigi julgeolekule ning andma soovitusi ohtude maandamiseks. Mõistame, et teavituskohustus ja täiendav vestlus julgeolekuametniku või riigisaladuse kaitset korraldava isikuga võib teatud juhtudel olla tülikas. Kaitsepolitsei amet tuleb meelde, et riigisaladuse kaitse kohustus lasub eeskätt juurdepääsuõigusega isikutel ning seisneb passiivses kohustuses hoida saladuses endale teatavaks saanud teavet (RSVS § 19 lg 1 p 1) ja aktiivses kohustuses vajaduse korral rakendada meetmeid teabe kaitsmiseks (RSVS § 19 lg 1 p 2). Teavituskohustus ja ohtude teadvustamine aitab ennetada võimalikke probleeme ning vähendada riske, mis kaasnevad juurdepääsuõigusega isiku ja tema lähedaste viibimisega riskiriikides.

Nõuete rikkumine võib riigisaladusele juurdepääsu loast ilma jätta

Olenemata oma senisest elukäigust või töökohast tuleb Euroopa Liidu ja NATO liikmesriigi kodanikel riskiriikide külastamisel arvestada eriteenistuste huviga, mis võib olla agressiivse iseloomuga ning riigi julgeoleku kahjustamise kõrval ka inimest ennast ohustada. Riigisaladusele juurdepääsu õigust omavad inimesed peavad arvestama, et just see muudab nad eriteenistustele huvi pakkuvateks sihtmärkideks – suureneb tõenäosus, et inimest püütakse kompromiteerida, mõjutada või sundida salajasele koostööle.

Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadusesse on lisatud täiendavad alused, mis võivad kaasa tuua juurdepääsuloa andmisest või pikendamisest keeldumise või selle kehtetuks tunnistamise. Juurdepääsuloa väljastamisest või pikendamisest võib keelduda järgmistele isikutele:

- kes on korduvalt viibinud riskiriigis asjaoludel, mis ei ole tuvastatavad,
- kes ei ole täitnud enne riskiriiki reisimist teatamiskohustust,
- kellele on selgitatud ohtu riigi julgeolekule seoses välisriiki reisimisega, kuid kes ei ole järginud temale antud soovitusi.

Kaitsepolitsei amet tutvustab riigisaladuse kaitse koolitustel ja julgeolekukontrolli vestlustel ohtusid ning annab soovitusi, kuidas riske maandada. Peamisi neist saab lugeda kaitsepolitsei kodulehel www.kapo.ee¹¹. Soovitude järgimine ei taga küll täielikku kindlust, et riskiriigis viibimine endaga probleeme kaasa ei too, aga asjakohane ohutaju ja teadlikkus aitavad inimesel paremini nii enda turvalisust tagada kui ka teavet kaitsta. Üldised soovitusused kehtivad kõikidele juurdepääsuõigusega isikutele, sõltumata nende taustast, töökohast või muudest asjaoludest. Teavituskohustus aitab soovitude andmisel olla juba konkreetsem ning selgitada inimesele just tema taustast tulenevaid ohte ja anda ka isikupõhiseid soovitusi nende maandamiseks.

¹⁰ Siseministeeriumi 02.06.2015 käskkirja nr 1-3/125.

¹¹ <https://kapo.ee/et/content/kuidas-kaitsta-teie-valduses-olevat-riigisaladust-0.html>
<https://kapo.ee/et/content/riigisaladuse-kaitse-ja-julgeolekukontrolliga-seotud-kuisimused.html>

Arvutisse tungimiseks vajalikku pahavara levitatakse sageli pealtnäha usaldusväärsete e-kirjadega. Selline kiri võib tulla sihtmärgi tuttava, kolleegi, sõbra, panga jt nimelt

KÜBERJULGEOLEK

Kaitsepolitsei ülesandeks riigi küberjulgeoleku tagamisel on tuvastada need küberründed, mille korraldamise taga võib olla mõni välisriik või mis võivad ohustada riigi julgeolekut. Riigi küberjulgeoleku kogukonnas on samuti oluline roll Riigi Infosüsteemi Ametil, Teabeametil ning Politseija Piirivalveametil. Kahtlemata on suur vastutus erasektori ekspertidel ning rahvusvahelistel organisatsioonidel, nagu näiteks NATO küberkaitse oivakeskusel.

Arusaadavalt on küberkeskkond nüüdisajal inimeste ja organisatsioonide tähtsamaid keskkondi. Eesti riigi jaoks on IT valdkond oluline nii sisult kui ka vormilt. Järgnevalt anname põgusa ülevaate rahvusvahelistest ohtudest ning millised neist on Eestit enim mõjutanud.

Välisriigid kasutavad küberkeskkonna võimalusi peamiselt küberluureks

Potentsiaalsed ohud on meie regioonis kübersabotaaž ja mõjutustegevus küberrünnete kaudu. Kui küberluures peetakse oluliseks mitteavalikule infole ligipääsu saavutamist, siis sabotaaži puhul hangitakse juurdepääs arvutisüsteemile üksnes selleks, et selle abil õigel hetkel arvutivõrk või muu raaljuhitav süsteem töökõlbmatuks teha või seal töödeldavaid andmeid muuta või kustutada. Palju kõneainet on pakkunud 2015. a jõulude ajal Ukraina energiasüsteemides toimunu, kus väidetavalt kasutati pahavara ulatuslike elektrikatkestuste tekitamiseks.

Mõjutustegevuses võidakse kasutada küberluurega hangitud siseteavet – seda õigel hetkel ning õiges kontekstis avalikustades. Näotustamis- ja teenusetõkestusründed¹² võivad samuti olla osa sõnumi saatmisest vastasele ehk mõjutustegevusest. 2015. a näotustati ka mõned Eesti internetileheküljed Daeshi sümboolika ja sõnumitega. Kuigi pigem oli tegemist osaga üleilmseis küberruumis toimunud reklaamikampaaniast, võiks seda pidada sõnumiks Eesti ühiskonnalegi. Teame, et mitmelgi välisriigil on küberoperatsioonideks võimekas taristu: esiteks vastava kvalifikatsiooniga inimesed, kellele rünnete korraldamine on igapäevane töö; teiseks raha ja tehnilised vahendid, mis on vajalikud rünnete sooritamiseks ning varjus olevate ametkondade tegeliku osaluse peitmiseks. Küberoperatsioonide korraldamiseks otsitakse süstemaatilisel ja sihipäraselt sihtmärkide haavatavusi.

Ühtegi rünnet ei tasu pidada juhuslikuks, kuna on põhjust eeldada, et ründajatel on alati olemas tellimus, milliste riikide millistele asutustele keskenduda ning millist teavet vajatakse. Kui rünnak kord juba on alanud, siis võib see kesta aastaid. Ründaja võib küll kasutada mitmesuguseid tehnilisi vahendeid, kuid ajapikku kujuneb ometi välja käitumismuster, mille põhjal saab piiritleda ründaja tegevuse nn ründekampaaniana. Tuvastatud kampaaniale antakse infoturbe kogukonnas (viirusetõrje ja arvutiturbega tegelevad ettevõtted, CERTid¹³, kuid ka julgeolekuasutused jt) koondnimetus ja järgneb omavaheline infovahetus, et määrata kindlaks kampaania ulatus, olemus, sihtmärgid ning tehnilised tunnused. Riiklike küberrünnete uurimine on võimalik üksnes rahvusvahelises koostöös.

Küberjulgeolek on tihedalt seotud hariliku küberkuritegevuse ja kriminaalsete häkkeritega. Ühelt poolt üritavad õiguskaitseorganid häkkereid iga hinna eest tuvastada, teisalt aga soovivad vaenulikud eriteenistused vahetevahel oma eesmärkide huvides ära kasutada nende oskusi ja teadmisi. Seega ei ole haruldane, kui esmapilgul puhtkriminaalne tegevus võib olla tegelikult ajendatud teise riigi huvidest.

Kõnealusel valdkonnas on raske eristada päristegijaid ja katteks loodud figuure. 2015. a oli Eestis mitu lainet lunavara¹⁴ kampaaniaid, mille käigus said kannatada riigiasutused. Küberkuritegevus areneb pidevalt edasi. Kurjategijad uurivad ja võtavad kasutusele uusi meetodeid, saavutamaks ligipääsu nii andmetele kui ka olulistele süsteemidele, samuti vältimaks avastamist infoturbespetside poolt ning peitmaks oma jälgi arvutikriminalistika eest.

Kõige suuremad riskid infoturbes on seotud inimeste, eelkõige infosüsteeme ja tehnikat haldavate isikute käitumisega.

Rünnete vastu saavad Eesti ettevõtted ja organisatsioonid palju ise ära teha. Turvauenduste kõrval on vähemalt niisama oluline arvutivõrkudes ning infosüsteemides toimuva seire ning järelevalve, mille teadvustamine võib asutuses või ettevõttes küberprobleeme ära hoida.

Kõige suuremad riskid infoturbes on seotud inimeste, eelkõige infosüsteeme ja tehnikat haldavate isikute käitumisega. Kasutajate turvateadlikkust on vaja suurendada, et oleks tagatud tavatutest või kahtlastest juhtumitest teavitamine. Ei ole harvad juhtumid, kus võtmeisikute tegevuse jälgimiseks ning nende kasutuses olevate arvutite ja muude seadmete nuhkvaraga nakatamiseks võidakse peale nende tööarvutite ning -kontode rünnata ka isiklikus kasutuses olevaid arvuteid, nutiseadmeid ning e-posti kontosid, kuna nendele kehtestatud turvameetmed võivad olla nõrgemad. See on ka peamisi põhjusi, miks isiklike seadmeid ning e-posti kontosid ei tohiks üldjuhul kasutada tööalase teabe edastuseks või töötamiseks. Rõhutame – kui asutuse töötajatel on vältimatu vajadus eemalt ligi pääseda asutuse infosüsteemides asuvale tööalasele teabele, siis peab asutus suutma tagada selleks ka turvalise lahenduse.

¹² Näotustamine on kodulehe üle kontrolli võtmine ning sisustamine kellegi teise poolt. Teenusetõkestusründega takistatakse ligipääsu kodulehele ja seal pakutavatele teenustele.

¹³ CERT – inglise *computer emergency response team*. CERT Eesti tuvastab, jälgib ja lahendab Eesti arvutivõrkudes toimuvaid turvaintsidente, teavitab ohtudest ning korraldab ennetustegevust. CERT Eesti kohta vt Riigi Infosüsteemi Ameti kodulehelt www.ria.ee.

¹⁴ Lunavara (inglise *ransomware*), tuntud ka kui krüptoviirus või krüptouss, on selline pahavara, mis krüptib kasutaja arvutis kas teatud olulised andmed või terve kõvaketta, misjärel kurjategijad nõuavad andmete lahtikrüptimisvõtme eest lunaraha. Maksmine muide ei garanteeri veel, et ohver ka krüptovõtme kätte saaks. Vt lisa www.arvutikaitse.ee

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE

Olukord maailmas

2015. aasta oli maailmas terrorismiohu ja -juhtumite poolest nõrritav. Nii Lähis-Idas, Aasias, Põhja-Aafrikas kui ka Euroopas pandi toime arvukalt ohvriterohkeid terroriakte. Euroopas toimunud terroriaktidest teab rahvusvaheline avalikkus jaanuaris ja novembris Prantsusmaal ning veebruaris Taanis toimepandut ja Venemaa reisilennuki Metrojet 9268 hukkumist Siinai poolsaare kohal.

Euroopas toimus ka mitmeid Eesti meedias vähem kajastust leidnud terroriakte, nagu 26.06.2015 Prantsusmaal, kus terrorist dekapiteeris inimese ning rammis sõidukiga Lyonis asuvat gaasitehast. Samal kuupäeval toimus veel rida terroriakte Kuveidis, Somaalias ja Tuneesias. 21.08.2015 üritas rongiliinil Amsterdam-Brüssel-Pariis üksikterrorist automaatrelevast tulistada rongis viibinud reisijaid. Tänu reisijate kiirele tegutsemisele piirdus vigasaa-

nute arv 2 isikuga. Euroopas oli veel mitu juhtu, kus rünnati terariista kasutades terroristlikel motiividel, nagu näiteks 05.12.2015 Londonis Leytonstone'i metroojaamas 3 inimese pussitamine. 02.12.2015 tulistas abielupaar USAs terroristlikel motiividel San Bernardino linna meditsiini- ja tervisekeskuses, hukkus 14 inimest.

Eelmises aastaraamatus tõdesime, et terrorismioht lääneriikides lähtub üha enam üksiktegutsejatest või siis väikestest grupeeringutest, kes üldjuhul tegutsevad omapäi või saavad terroriorganisatsioonidelt minimaalseid juhtnööre, peamiselt inspiratsiooni ja intellektuaalset abi. Terroriakte pannakse toime spontaanselt, hetke võimalusi ära kasutades ning lühemaajalise ettevalmistusega. Kavades teadlike inimeste arv on väga väike. 2015. a sündmused olid ilmekaks näiteks ohust, mis tuleneb just üksiktegutsejatest. Selline areng on proovikivi julgeolekuasutustele: üksikisikute tegevust on väga raske avastada ja tõkestada.

Täiesti teistsuguse iseloomuga oli aga 13.11.2015 Pariisis 130 inimelu nõudnud terroriaktide laine, mille kavandamisest kumas läbi põhjalik ettevalmistus, planeeritus, koordineeritus ja detailsus, kui samaaegselt tulistati automaatrelvadest ja õhiti korraga mitmes asukohas enesetapuvööd.

Veelgi teravam probleem on terrorism Süürias ja Iraagis ning nende lähiregioonis. Sealne konflikt on kestnud 2011. a kevadest. Eri hinnangutel on hukkunud üle veerand miljoni inimese. Üle 4 miljoni inimese on Süüriast põgenenud ning veelgi rohkem on pidanud oma riigi sees ümber asuma.¹⁵ Lisaks senistele konfliktile osapooltele alustas 2015. a Süürias aktiivset sõjategevust Venemaa, kelle sekkumine ei olnud aasta lõpuks positiivset suunamuutust konfliktile toonud. Pigem kasvatas see vägivalda ning pingestas veelgi NATO ja Venemaa vahelist vastasseisu. Olukord kulmineerus 24.11.2015, kui NATO liikmesriik Türgi tulistas Venemaa sõjaväe provotseerivate liikumismarsruutide järel alla nende sõjalennuki.

Välisvõitlejate probleem püsib

Hoolimata Süürias-Iraagis valitsevast õudusest leidub maailma eri paigus, sealhulgas Euroopas isikuid, keda eelloetletud faktid hukkunute arvust ja humanitaarkatastroofist ei heiduta ning kes reisivad sinna sõdimise või muudel eesmärkidel. Euroopast on Süüriasse-Iraaki suundunud tuhandeid inimesi, kes on liitunud sealsete terroriorganisatsioonidega. Sageli on kaasa võetud pered väikeste lastega.

Süüriast-Iraagist päritoluriiki naasvate isikute arv kasvab jõudsalt. Mõnel juhul on naasjad nähtust kas pettunud või hirmunud. Skaala teises otsas on aga terroriorganisatsioonide väärastunud ideoloogiast läbiimbunud kõrgetasemelise väljaõppe saanud terroristid, kes on valmis omandatud oskuseid rakendada Euroopa territooriumil. On isikuid, kes on Süürias-Iraagis võidelnud korduvalt.

Need riigid, kust Süüriasse-Iraaki reisijate arv on väike, puutuvad sageli probleemiga siiski kokku transiitriikidena. Paraku pole põhjust Eestit erandiks pidada, kuna geograafilise asendi tõttu oleme teepealseks maaks terroriorganisatsioonidega seotud isikutele, kes eelistavad või on sunnitud kasutama mere- ja maismaamarsruute.

Nõndanimetatud globaalse džihaadi¹⁶ või õigemiin globaalse terrorismi juhtpositsiooni hõivas 2015.

a selgelt al-Qaeda ees Daesh,¹⁷ mida võib pidada kõige ohtlikumaks terroriorganisatsiooniks Süürias-Iraagis. Daesh üritab ennast tituleerida selliste kõlavate tiitlite ja nimetustega nagu riik ja kalifaat ning vastutab otseselt või kaudselt enamiku eelkirjeldatud terroriaktide eest. Daeshiga on liitunud tuhandeid isikuid Lähis-Ida, Põhja-Aafrika ja Euroopa riikidest ning samuti on mitmed teised terroriorganisatsioonid mujal maailmas vandunud sellele truudust. 2015. a sügisel oli Daesh vallutatud aladel teatud määral haldussuutlik. Vägivallaaktide korraldamise kõrval kasvatab Daesh toetajate armeed ulatusliku propagandaga, mis mh demonstreerib ebainimlikku vägivalda. Daeshi ajakiri Dabiq, mille üheks sihiks on välismaal elavate radikaalide motiveerimine terroritegudele ja uute liikmete värbamine, kajastas 2015. a Eestit kui ühte Daeshi-vastase koalitsiooni liiget. Teadaolevalt oli tegu esimese korraga, kui Eestit terroriorganisatsiooni ajakirjas nimeliselt märgiti. 2015. a nimetasid terroriorganisatsioonid Eestit ka muudes kanalites.

Eesti mainimine terroriorganisatsioonide propagandas veebiajakirjas Dabiq

Terrorismi- ja välisvõitlejate ohu tõrjumiseks on mitmes lääneriigis muudetud ja täiendatud terrorismivastase võitluse seaduseid: kriminaliseeritud on terroriorganisatsioonide sümbolika demonstreerimine ja konkreetsed toetustegevused, loodud on õiguslikud meetmed välisvõitlejate konfliktikolletesse reisimise tõkestamiseks, tühistades või konfiskeerides reisidokumente, rakendatud on radikaliseerumise ennetamise ja deradikaliseerumise programme, astutud samme Schengeni kompensatsioonimehhanismide täiendamiseks.

¹⁵ 2015. aasta keskpaiga seisuga.

¹⁶ Islami religioonist tulenev termin mis tähendab võitlust. Erinevate tõlgenduste kohaselt on see kas indiviidi sisemina võitlus saamaks paremaks moslemiks või võitlus uskmatute ja islami vaenlaste vastu.

¹⁷ Eelmises aastaraamatus nimetusega ISIL (Islamic State of Iraq and the Levant, eesti keeles Iraagi ja Levanti Islamiriik). Daesh tuleneb araabiakeelsest nimetusest *Dawlat al-Islamiyah f'al-Iraq w Belaad al-Sham*.

R. Manko pärast kohtuotsust. Khalilov ja Manko enne kohtuotsuse väljakuulutamist

Terrorismioht Eestis

Maailma muserdavate arengute taustal on terrorismioht Eestis praegu madal. Terroriorganisatsioonide planeeritud, konspireeritud ja sanktsioneeritud terroriakt Eestis on hetkel vähe tõenäoline. Nagu teised riigid oleme aga paraku tunduvalt vähem kaitstud üksiktegutsejate eest. Lähiminevikust saab siinjuures tuua näite 2011. a augustis Kaitseministeeriumi rünnanud Karen Drambjanist, kes tegutses küll isikliku kibestumise ajendil, ent rünnakuobjekti arvestades kaudse poliitilise suunitlusega.

Seoses Eesti mainimistega terroriorganisatsioonide propagandas kutsume riskiriikides tegutsevaid või viibivaid Eesti huvide esindajaid ja elanikke üles suuremale valvsusele. Palume enne reisi panna tähele ja võtta arvesse Välisministeeriumi kodulehel olevat reisiinfot ja hoiatusi.¹⁸

Radikaalsuse ilmingud Eesti moslemikogukonna liikmete seas kahjuks sagenevad.

Peab tõdema, et terrorismioht on Eestile järjest reaalsemaks muutunud. Kui terrorismioht Lätis ja Leedus on avalike allikate kohaselt Eestiga võrreldav, siis nii Rootsis kui ka Soomes tõsteti 2015. aastal ohu taset. Soome keskkriminaalpolitsei vahistas eelmise aasta detsembris kaks Iraagi päritolu meest, keda kahtlustatakse Iraagis sõjakuritegudes. Sarnaseid arreteerimisi toimus eelmisel aastal ka Rootsis.

¹⁸ www.vm.ee/etriigid/reisiinfo

Arengud Eesti moslemikogukonnas

Eesti moslemikogukond on endiselt üldiselt rahumeelne, ent sisemiselt rahulolematu. Eri huvirühmade vahel pigem süvenenud pinged on peamiselt koondunud Tallinna Keevise tänava islamikeskusesse ja põhjustatud keskuse juhtkonna läbipaistmatust ja väidetavalt omakasupüüdlikust juhtimistiilist. 2015. a kevadel loodi uus sihtasutus Eesti Islami Keskus, mis võttis üle hoone halduse. Sellega ei olnud rahul senine keskuse juhtkond, kes tajus toimunut keskuse ülevõtmisena.

2015. a pälvivid Eesti moslemid enam tähelepanu ka meedias, kui mitmel korral kommenteerisid Eesti moslemiliidrid maailmas toimunud terroriakte ja põgenikega seotud küsimusi. Samuti tuli anda kommentaare Eesti-siseste arengute kohta: mitmes moslemikultuuris kasutatavate, naiste nägu katvate riideesemete keelustamise kavatsus, probleemid islamikeskuses, soov ehitada Eestisse uus mošee, radikaalsuse ilmingud Eesti mos-

Radikaalsuse ilmingud sotsiaalmeedias

lemite seas, Eesti endise elaniku Abdurrahman Sazanakovi tegevus Süürias ja esimene islamiterrorismi toetamise kriminaalmenetlus. Kahjuks tuleb tõdeda, et Eesti moslemiliidrite kommentaarid kõnelesid pigem soovist ennast probleemidest distantseerida kui valmisolekust nendega tegelda ning äärmuslike vaadetega isikud õigele teele juhatada. Ajakirjanike küsimustele seoses Abdurrahman Sazanakoviga ei soovitud esialgu vastata ning hiljem nenditi, et tegu oli isikuga, kes ei jäänud mitte millegi kahtlasega silma ning kes oli tavaline Eesti moslemikogukonna liige.

Peale Tallinna toimub moslemite ühispalvusi ka teistes Eesti linnades. 2015. a üritati Tartus taasavada moslemite palveruumi. Selle käigus esines paraku ärevaks tegevaid asjaolusid: initsiatiiv ja osaline rahastus sellise palveruumi avamiseks tuli välismaalt ning lisaks puudub palvusteks vajaliku kvalifikatsiooniga islamivaimulik.

Radikaalsuse ilmingud Eesti moslemikogukonna liikmete seas kahjuks sagenevad, väljendudes valdavalt terroriorganisatsioonide sümboolika näitamisega. Seda õigustatakse väidetega, et tegu ei ole terroriorganisatsioonide sümboolikaga, vaid sümboolikaga, mis seondub kõigest islami kui religiooniga ega ole kuidagi seotud terrorismiga. Samas kasutavad kõnealuseid sümboliteid enim just terroriorganisatsioonid ja nende toetajad ning see omakorda hirmutab inimesi. Sellise tegevusega kombitakse ning üritatakse nihutada ühiskonna ja õiguskaitseasutuste taluvuspiiri.

Kogukonna liikmete radikaliseerumise tuvasutamisel, ennetamisel ja pärssimisel soovib kaitsepolitsei Eesti moslemikogukonnal võtta endale kandvam vastutus. See tähendab muredega tegelemist, vägivaldast innustunud inimeste rahumeelsele teele tagasijuhtimist. Probleem ei lahene, kui seda ei tunnustata ning otsitakse moslemikogukonna väliseid süüdlasi ja vastutajaid. Üksikud Eesti moslemid on üha huvitatud kriisikolletesse reisimisest. Selle tahtmisega rohkem kokku puutunud riikide praktika näitab, et inimese õigele teele tagasijuhtimisel on keskne roll perekonnal ja lähedastel, seejärel sotsiaaltöötajate, õpetajate jt toetusel.

Meie partnerriikides on esinenud juhtumeid, kus vanemad teavitavad õiguskaitseasutusi oma Süüria poole suundunud alaealistest lastest liiga hilja. Meediaski on kajastatud juhtumeid, kus terroriorganisatsioonide värbajad on meelitanud alaealised tüdrukud Süüriasse šariaadiseaduste¹⁹ all ideaalset

elu elama. Kohale jõudes on neid ees oodanud aga vägivald, seksiorjus jms. Põgenemissoovile järgnevad šariaadikaristused ja hukkamised. Oluline on õiguskaitseasutusi teavitada otsekohe, kui tuttavate, lähedaste või pereliikmete hulgas ilmnevad esimesed ohumärgid: enesesse tõmbumine, kahtlased sõbrad, fundamentaalsed religioossed või läänevaenulikkud seisukohad, antisemitism, internetis radikaalse sisuga lehekülgede või videote vaatamine jms.

Üleskutsed teavitada ohumärkidest ja kahtlustest on meid ennetustöös aidanud. Kaitsepolitsei tänab oma tähelepanekuid jaganud inimesi ning palub ka edaspidi varajase märkamise ja teatamisega aidata ära hoida halvimat nii oma lähedaste, kaaskodanike kui ka riigi julgeoleku jaoks.

Terrorismi toetamise uurimine

Paraku ei ole kõiki kuritegelikke juhtumeid võimalik ennetada. 2015. a esimeses pooles alustas Kaitsepolitsei amet kriminaalmenetluse karistusseadustiku § 237³ lg 1 alusel, s.o terrorikurite ja selle toimepanemisele suunatud tegevuse rahastamine ning toetamine. Tegu oli Eesti õigusruumis esmakordse omataolise menetlusega, milles kahte Eestis elavat Venemaa kodanikku, Ramil Khalilovit ja Roman Mankot, süüdistati islamiterrorismi toetamises. 12.01.2016 mõistis Harju maakohus

---

Oluline on õiguskaitseasutusi teavitada otsekohe, kui tuttavate, lähedaste või pereliikmete hulgas ilmnevad esimesed ohumärgid.

Ramil Khalilovile karistuseks 7 aastat ning Roman Mankole 5 aastat vangistust. Aastaraamatu ilmumise ajaks pole kohtuotsus jõustunud ning isikud on kohtuotsuse edasi kaevanud ringkonnakohtusse. Kaasuse keskne tegelane oli 2013. aastal Eestist Süüriasse läinud ning seal terroriorganisatsiooniga liitunud Abdurrahman Sazanakov²⁰, kellega Khalilov ja Manko kontaktis olid ning kellele nad organiseerisid finantsvahendeid ja osutasid vaimset kaasabi. Sazanakovi enese osalus selles menetluses piirdus ühe kohtualuse kaitsja vahendusel kohtule esitatud videopöördumises, milles ta eitab kuulumist terroriorganisatsiooni.

¹⁹ Koraanist tulenev ja lähtuv seaduskord.

²⁰ Süüriasse võitlema läinud Sazanakovi kohta vt ka kaitsepolitsei aastaraamat 2014.

Rändekriisi mõjust rahvusvahelise terrorismi tõkestamisele

Eesti liitumisel Schengeni alaga 2007. a lõpus ei järgnenud sellele hüppelist illegaalse immigratsiooni kasvu, kuid alates sellest ajast on illegaalse immigratsiooni surve Eestile kasvanud.

2015. aastal tuli tõdeda, et sündmused ja arengud, mis said alguse aastatel 2011–2012 peamiselt araabia maailmas ega olnud peaaegu mingit moodi seotud Eestiga, on nüüdseks kaasa toonud massilise põgenikevoo Euroopasse, mõjutades ka Eestit.

Põgenikelaine toob vastuvõtvates riikides kaasa sotsiaalsed pinged, eriti riikides, kellel puudub kogemus põgenikega Lähis-Idast, Aasiast ja Aafrikast. Suurenevad sotsiaalsed pinged ka neis riikides, kus praktika juba olemas, ent saabuvate põgenike arv pole iialgi olnud niivõrd suur.

Paraku on Euroopasse saabuvate põgenike hulgas olnud terroriste. Seda kinnitavad 13.11.2015 terroristid Pariisis, kuna kaks korraldajat olid Euroopasse saabunud põgenike hulgast. Samuti leidub põgenike seas radikaalsete vaadetega isikuid. Kindlasti ei ole aga õige üldistada ja nimetada kõiki sõja eest pagevaid inimesi terroristideks. Eesti ametkonnad teevad pidevalt tööd selle nimel, et Eesti riik osutaks

---

Kindlasti pole õige üldistavalt nimetada kõiki sõja eest pagevaid inimesi terroristideks.

---

reaalset abi inimestele, kes seda tegelikult vajavad, kel ei ole vaenulikke kavatsusi ning kes on võimelised kohanema eluga Eesti kultuuriruumis. Saabujate täpset tausta on puudulike dokumentide ja väheste usaldusväärsete andmete alusel aga keeruline üheselt kindlaks teha.

Põgenike kriisi kriitiliseks tahuks on kuritegelikud rühmitised, mis organiseerivad ebaseaduslikku rännet. Nii kasutasid inimkaubitsejate ühendused 2015. aastal oskuslikult ära Euroopa Liidu lõunapoolse välispiiri probleeme ning teenisid hiigelkasumeid. Aasta lõpuks polnud seis Euroopa lõunapiiril paraku oluliselt paranenud.

Islamism

Eelnevates aastaraamatutes oleme põgusalt kirjeldanud islamiterrorismi, radikaalse ja fundamentaalse islamiga seotud nähtusi, organisatsioone ja termineid, nagu näiteks vahhabiitlik islam (aastaraamat 2011) ja salafism (aastaraamat 2012).

Siinses aastaraamatus anname ülevaate islamismist, mille kohta pole sarnaselt teiste äärmusluse ja ekstremismi kirjeldavate mõistetega maailmas üheselt tunnustatud definitsiooni. Me ei pretendeeri ainuõigele tõlgendusele, vaid püüame seda mõistet käsitada võimalikult erapooletult ja lakooniliselt. Alljärgnevate väidete ja tõlgendustega ei pruugi mõni valdkonna ekspert või teadlane nõustuda, ent peame oluliseks islamiterrorismi kontekstis keskse mõiste omapoolset avamist. Terrorikuritegu usulisel ettekäändel on relv ekstremisti käes. Selgitame, millega see võib laetud olla.

Islamism ehk poliitiline islam kujutab endast püüdlust kehtestada islamimaailmas šariaadil ehk jumalikul seadusel põhinev elukorraldus.

Koraanile, sunnale²¹ ja islami keskaegsele õiguspraktikale tuginev šariaat reguleerib kõik elu valdkonnad nii indiviidi kui ka ühiskonna/riigi tasandil. Šariaadi kehtimine on islamiliku ühiskonna ja islamil baseeruva riigi (islamiriigi) peatunnus; šariaadist kinnipidamine islamimaailmas on islamistide käsitluses tõelise moslemi mõõdupuu. Islamistid püüdlevald šariaadi tingimusteta kehtimisele islamimaailmas ja ideaalis kogu maailmas, pidades prohvet Muhamedi edastatud Allahi sõnumit kehtivaks kogu maailmas ja määratledes islami-hüvest keeldujaid uskmatauteks, keda islami alustekstid karmilt sõitlevad.

Islamismi keskne teema on võim: šariaadi järgi saab tõelist islamit praktiseerida vaid riiki ja religiooni üksteisega lahutamatu ühendavas islamiriigis.

Šariaadile toetuv islamism ei arvesta ühiskonnas toimunud muudatusi ja islami aluspõhimõtete vastuollu minevaid protsesse, ideoloogiaid ega ideid. Islamimaailmasisesi vastustab islamism selliseid islamimaailma kultuuri aluselemente nagu tants ja muusika ega kiida heaks araabia ilmaliku kirjanduse meistriteoseid, kritiseerib teisi islami

²¹ Koraani täiendav ja seletav prohveti Muhamedi tegude, ütlemiste ja õpetuste kirjeldus.

sekte (šiism, bahaism, ahmadija jt). Samas on islamism vägagi paindlik, võttes omaks tänapäeva saavutusi, mida saab ära kasutada islami hüveks, nagu nüüdistehnoloogia ja internet.

Tänapäevase islamismi tekkeajaks peetakse 19. sajandi viimase kümnendi islami algseid ideaale jäljendavat salafismi liikumist ja alates 1920.–1930. aastatest Egiptuses esimese islamipartei Moslemi Vennaskonnaga levinud ideed, et šariaadiga sätestatud islami praktiseerimine on kõigi ühiskondlike probleemide lahendus. Loosung „Islam on lahendus“ on ka tänapäevase islamismi tugisammas.

Islamism ei kujuta endast ühtset liikumist, islamistlik šariaadi-valitsemise idee ühendab esmapilgul erinevaid – ja sageli üksteisele vastanduvaid – islamismi ideoloogiasid. Kuid kõigi nende eesmärk on šariaadil põhineva ühiskonnakorralduse kehtestamine. Samas teid selleni nähakse erinevalt (rahumeelsest islami levitamisest terrorismini) ja praktikas süüdistatakse üksteist sageli islami ideaalidest loobumises.

Islamismi leviku põhjused peituvad rikaste naftariikide šariaatliku elukorralduse omaksvõtus, islamismi ekspordis vaesematesse islamimaailma osadesse ja varjatud kujul ka lääneriikidesse. Oma osa on islamismi levikus islamiriikide demograafilisel plahvatusel ja islamistlikul kultuurirevolutsioonil, mille tulemusena varem üksnes islamiõpetlaste kasutuses olnud islamismi alustekstid on saanud tänapäeval tehnilise arengu tõttu kättesaadavaks ning kergelt sotsiaalmeedias jagatavaks ja tõlgetena laialt levitatavaks.

Islamism on olemuslikult läänemaailma ja ka Eesti põhiseadusliku korra vastane, sest šariaadi islami-ülimuslikud põhimõtted ning keskaegsed meetodid sellise süsteemi kehtestamiseks ja säilitamiseks lähevad vastuollu peamiste Lääne väärtustega, eelkõige inimõiguste põhimõtetega (ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni sätetega usu- sõna- ja südametunustusvabadusest), mida šariaat ei tunnista. Samuti ei tunnista šariaat moslemitega võrdseks naiste ja usuvähemuste õigusi, erinevad on šariaadis ka hariduse, kultuuri ja üldhumanistlikud põhimõtted.

Olemuslikult ohtlik on viimaste aastakümnete islamismi käsitus Lääne tsivilisatsioonist, sest seda

ei mõisteta enam islamis tunnustatud „vennasreligioonina“, vaid religiooni sootumaks hüljanud uskmatute ühiskonnakorraldusena, mis on islami alustekstide ja šariaadi järgi islami suurim vaenlane. Islamism süüdistab Läänt nende islamimaailma riikide toetamises, mis ei võta šariaati kõiges aluseks; keskseks etteheiteks on samuti islamismi suurima vaenlase Iisraeli toetamine.

Islamistid käsivad lääneriikide tsiviilisikuid sõjas osaleva poolena.

Viimaste aastakümnete arenguna käsitleb islamism Lääne tsivilisatsiooni mitte ainult olemuslikult kauge vaenlase, vaid islamit otseselt ründava agressorina. Islamistid on veendunud, et tõelise moslemi kohus on vastu astuda uskmatu Lääne agressioonile. Islamistide mõttes hea ja kurja vahelises sõjas käsitatakse ka lääneriikide tsiviilisikuid sõjas osaleva poolena, kus nad ka ei viibiks. Islamismi järgi on selline sõda iga moslemi kohustus islami vaenlaste vastu – šariaadi järgi on islami vaenlastega võitlevad moslemid kõige üllam osa usklikest. Islamism levib jõudsalt nii islamimaailmas kui ka Läänes. Seda tunnustab asjaolu, et aina rohkem radikaalselt meelestatud moslemitest soovib šariaadi kehtestamist. Üha enam levib islamistide hulgas veendumus, et ülemaailmne islami võit šariaadi ülemvalitsemise kujul on vältimatu teadustõde – Nõukogude Liidus üritati sama moodi „tõestada“ kommunismi kui ajalookulgemise viimase etapi võitu muude ühiskonnavormide (tollal: formatsioonide) üle.

Ebaseaduslikud relvad võivad sattuda terroristide kätte

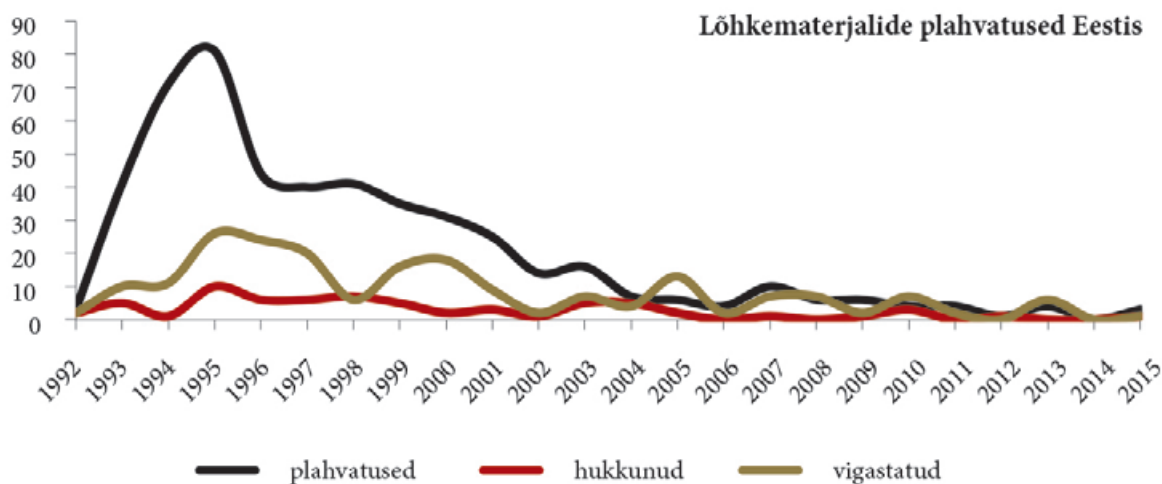
Terrorismi ennetamisel on tähtis, et illegaalsed tulirelvad ja lõhkeaine oleks võimalikult raskesti kättesaadavad. Aastatepikkuse töö tulemusena oleme kõrvaldanud eri aastatel ebaseaduslikust käibest kilodes ja tonnides mõõdetava koguse lõhkeainet, mille meie head koostööpartnerid, Päästeameti demineerimiskeskuse spetsialistid, on kahjutuks teinud. Ebaseaduslike relvade turgu pole ükski riik suutnud täiesti kõrvaldada, kuid julgeme kinnitada, et nii riigisisene kui ka piiriülene illegaalne relvaäri Eestis kiratseb. Nendes tingimustes on mõned kurjategijad näinud võimalust teenida tulu deaktiveeritud relvade reaktiveerimise ning turustamisega. Selline ohtlik piiriülene relvaäri vajab piiramiseks kindlasti rahvusvahelist reguleerimist, ühtseid normatiivakte.

2015. aasta aprillis jõustusid seadusemuudatused, mis aitavad ennetada relvade laskekõlblikkuse taastamisest tulenevaid ohte inimeste eludele ja ühiskonna turvalisusele. Karmimad ja täpsemad nõuded aitavad tagada, et laskekõlbmatuks ei tunnistataks relva, mille laskevõimet saab osav meistri mees hõlpsasti taastada.

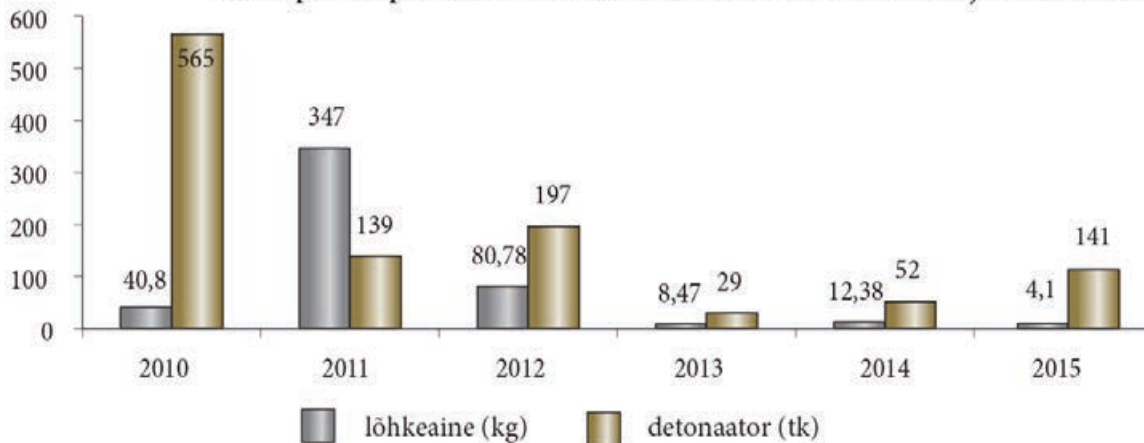
Nagu öeldud, on mõned isikud püüdnud laskekõlbmatute relvade taastamise ja turustamisega äri teha. Kaitsepolitsei näeb siin riigi julgeolekule ohtu asjaolus, et mustal turul võivad need relvad sattuda terroristide kätte – rahvusvahelises praktikas on seda juhtunud. Eestile on tähtis, et siinsed tingimused ei soodustaks ebaseaduslike relvade ega lõhkeaine hankimist. Üritajaid siiski jätkub, mida kinnitavad 2015. ja 2016. aastal kohtulahendini jõudnud juhtumid.

Keelatud relvade salakaubanduse uurimine

Alustasime 2014. a uurimist kontrollimaks teavet, et Eesti kodanik Sergei Olar (42) käitleb ebaseaduslikult tulirelvi ja nende helisummuteid ning toimetab neid üle riigipiiri. Olarit oli varem tulirelvade ebaseadusliku käitlemise eest kriminaalkorras karistatud, seega oli kahtluse kohaselt tegemist korduva kuriteoga. Kriminaalmenetlus hõlmas KarS § 392 järgi keelatud ja eriluba nõudva kauba üle riigipiiri toimetamist, korduvat tulirelvade ebaseaduslikku riigisisest käitlemist KarS § 418 lg 1 järgi (kui vä-

Kaitsepolitsei poolt käibelt kõrvaldatud ebaseaduslik lõhkeaine ja detonaatorid

hemalt teist korda ja grupi poolt, siis KarS § 418 lg 2 järgi). Tulirelva helisummuti ebaseaduslik käitlemine on kvalifitseeritud KarS § 420 lg-s 1.

Esimestena peeti 30.01.2015 kahtlustatavatena kinni Juri Krongauz ja Sergei Stroiko. Krongauz tabati Narva maantee piiripunktis teel Eestist Venemaale. Tema sõidukist avastati kaks püstolit laetud padrunisalvedega. Paari päeva pärast peeti kinni Vladimir Vahrušev ja Sergei Stasevitš. Veebruari

keskel pidasid kaitsepolitseinikud kinni veel Sergei Olari ning Vladimir Fleišmani, Aleksei Antsoni, Andrus Piiri ja Viktor Špakauskase. Kuu lõpus liisandus uusi kahtlustatavaid, kui üle kuulati Viktor Ossep ja kinni peeti Jüri Mengel. Kokku oli veebruari lõpuks kahtlustuse saanud 11 isikut.

Suures plaanis võib öelda, et tegemist oli kahe organiseeritud kuritegeliku grupiga ning mõlema eesmärk oli sama: omandada laskekõlbmatud tuli-

Seaduse muudatused

Piiratud tsiviilkäibega tulirelva käitlemiseks on vaja kas relvasoetamisluba, relvaluba või tegevusluba, mida väljastab Politsei- ja Piirivalveamet. Relvaseaduse (RelvS) § 32 lg 2 järgi annab soetamisluba selle omajale õiguse loal märgitud liiki relva soetamiseks, selle järgneva hoidmiseks ja edasitoimetamiseks kuni relva registreerimiseni. RelvS § 34 lg 2 järgi annab füüsilise isiku relvaluba selle omajale õiguse relvaloale kantud relva ja selle laskemoona ning helisummuti ja lasersihiku käitlemiseks relvaseaduse ning selle alusel antud õigusaktidega kehtestatud tingimustel ja korras. RelvS § 66 lg 1 p 5 järgi võib teenusena tulirelva ja laskemoona hoida üksnes isik, kellel on vastav tegevusluba.

Piiratud tsiviilkäibega relvade laskemoona, püssirohtu ja sütikuid võib soetada RelvS § 19 lg 3 järgi soetamisloa või relvaloa alusel, välja arvatud relvade, tulirelva osade või laskemoona valmistamisega, relvade, tulirelva osade või las-

kemoona müügiga või relvade ja tulirelva osade ümbertegemise ja parandamise teenuse osutamisega tegelemiseks.

Aprillis 2015 jõustusid RelvS tingimused, mis ütlevad, et relva laskekõlbmatuks muutmine toimub tulirelva olulise osa mehaanilise töötlemise teel. Relva laskekõlbmatuse nõuded kehtestab valdkonna eest vastutav minister oma määrusega. Samuti muutis aprillist jõustunud siseministri määrus „Relva laskekõlbmatuse nõuded“ varem kehtinud nõudeid.

Aprillist 2015 hakkasid kehtima ka uued nõuded tulirelva laskekõlbmatuse nõuetele vastavuse tuvastamise kohta – RelvS § 78¹, mille järgi teises riigis laskekõlbmatuks muudetud relv peab vastama relvaseaduse alusel kehtestatud laskekõlbmatuse nõuetele ning enne relva Eestisse toomist peab inimene teavitama teises riigis laskekõlbmatuks muudetud relva Eestisse toomisest Politsei- ja Piirivalveametit kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Relva laskekõlbmatuks tunnistamist reguleerib RelvS § 78².

relvad, need laskekõbllikeks muuta ja seejärel müüa mustal turul. Relvi saadi Eestist ja Soomest, aga telliti ka interneti vahendusel Saksamaalt laskekõblmatuks tehtud tulirelvi ja muudeti Eestis laskekõbllikeks. Osa tulirelvadest, mis Stroiko Krongauzile müüs, toimetas viimane ebaseaduslikult Eestist Venemaale.

Eestile on tähtis, et siinsed tingimused ei soodustaks ebaseaduslike relvade ega lõhkeaine hankimist.

Kokku leiti, tuvastati ja võeti selles kriminaalasjas ära 11 tsiviilkäibes keelatud tulirelva (automaadid, kuulipildujad ja püstolkuulipilduja), 18 tsiviilkäibes keelatud tulirelva olulist osa (relvaraud ja/või lukk), 26 tsiviilkäibes piiratud tulirelva (vintpüssid, püstolid, jahipüssid), 16 tsiviilkäibes piiratud tulirelva olulist osa (relvaraud ja/või lukk), 6631 padrunit, 5 helisummutit, 4 tääki, 2 käsigranaati, 10 mürsku, 34 sütikut, 188 detonaatorit, 50 m süütenööri ja 2,936 kg lõhkeainet.

22. veebruaril 2016 mõistis Harju maakohus tulirelvadega äritsenud meestele vastavalt Riigiprokuratuuriga sõlmitud kokkuleppele pikad vanglakaristused: Juri Krongauz (47) 8 aastat ja 2 kuud, Sergei Stroiko (58) 7 aastat ja 2 kuud, Vladimir Vahrušev (52) 6 aastat ja 8 kuud. Koos eelmistega kohtu all olnud Sergei Stasevitšit (53) karistati tingimisi 5-aastase vangistusega 5-aastase katseajaga. Ühtlasi mõistis kohus meestelt välja tuhandeid eurosid ekspertiisi- ja menetluskulusid ning konfiskeeris neilt leitud tulirelvad. Algselt prokuröri pakutud kokkuleppega nõustunud Sergei Olar taganes sellest kohtusaalis ning tema süüdistust hakkab kohus arutama üldmenetluses. Jüri Mengelit karistas kohus 4 aasta ja 6 kuu pikkuse vangistusega, millest kohe tuli ära kanda 9 kuud. Kokkuleppemenetluses mõistis kohus kohtualustele karistuseks järgmised vangistused: Andrus Piir 5 aastat, Vladimir Fleišman 2 aastat ja 7 kuud, Aleksei Antson 1 aasta ja 10 kuud, Viktor Ossep 2 aastat, Viktor Špakauskas 2 aastat. Kohus mõistis kurjategijatelt välja ka menetluskulu ning kokkuleppe kohaselt ei pöörata karistusi täitmisele, kui nad katseaja jooksul ei pane toime tahtlikku kuritegu.

Kriminaalidelt kätte saadud ohtlik salakaup

Rahvusvaheline õppus ATHOS 2015

Oktoobri alguses 2015 toimus Lõuna-Eestis rahvusvaheline eriuksuste terrorismivastane õppus ATHOS 2015. Peale Eesti osalesid õppusel Läti, Leedu, Poola, Soome, Saksamaa, Prantsusmaa ja Ameerika Ühendriikide esindajad, kokku ligikaudu 150 inimest. Õppusel mängiti läbi pantvangisituatsiooni lahendamine, mis hõlmas nii läbirääkimiste, esitatud nõudmiste kui ka informatsiooni kogumise faasi. Õppuse lõpposas viidi läbi eriuksuste koordineeritud rünnak, millega vabastati pantvangid ja elimineeriti terroristid.

Rahvusvaheline õppus ATHOS 2015

Massihävitusrelvade ohu tõrje

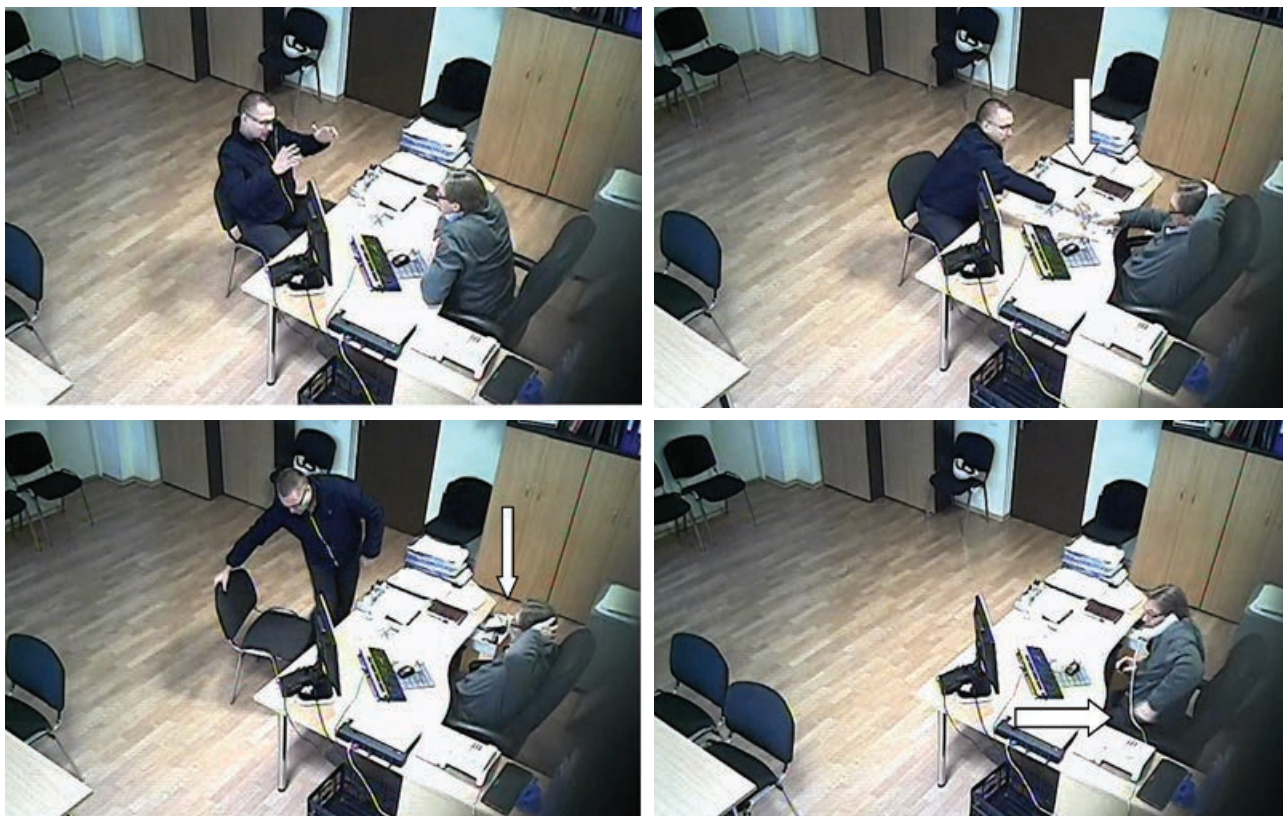
Terrorismi ennetamiseks tõkestavad riigid massihävitusrelvade kontrollimatut levikut. Massihävitusrelvad on keemia-, bio-, radioaktiiv- või tuumarelvad. Efektiiivse kontrollisüsteemiga seoses on Kaitsepolitsei ameti ülesandeks ennetada ja olla valmis reageerima ka võimalikele rünnakuriskist tulenevatele ohtudele (keemia-, bio-, radioaktiiv- ja tuumaründed – CBRN). Kaitsepolitsei fookuses on pahatahtlikust tegevusest tuleneva keemilise, bioloogilise ning kiirgus- ja tuumaohu ennetus. Tõenäosus, et terroristid on võimelised rünnakuks kasutama keemilist, bioloogilist, radioloogilist või isegi tuumamaterjali, on seoses sõjaliste konfliktikolletega muutunud tõenäolisemaks ning piiratud mahu on terroristidel olemas ka selliseks rünnakuks vajalikud teadmised ja kogemused. Sõjaliste konfliktide korral esineb alati tõenäosus, et massihävitusrelvad võivad sattuda terrorirühmitiste kätte.

2015. a detsembris kõrvaldasime ülalkirjeldatud ohtude tõrjumiseks ebaseaduslikust käibest töötuses kasutatava suure aktiivsusega kiirgusallika varjestuskonteineri, mis sisaldas radioaktiivset tseesiumi isotoopi (Cs 137). Varjestuskonteiner oli peidetud Tallinna linnapiiri lähedal asunud maastikupeidikusse.

Radioaktiivset ainet sisaldanud varjestuskonteiner

Juri Roop altkäemaksu võtmas

KORRUPTSIOONIVASTANE TEGEVUS

2015. aastal avaldatud rahvusvahelistes riikide valitsemist ja arengut hindavates raportites püsib Eesti stabiilselt suhteliselt kõrgetel kohtadel heas mõttes. World Justice Projecti õigusriigi indeksi²² järgi asetus Eesti tugeva keskmikuna Euroopa Liidu ja Põhja-Ameerika arvestuses 24 riigi seas 10. kohale ning 31 kõrgema sissetulekuga riigi seas 15. kohale. Vaadeldud mitmest õigusriiklust mõjutavast faktorist hinnati Eestit kahjuks madalamalt just korruptsiooni tõttu. Kui kohtusüsteemi ja politsei valdkonnas hinnati korruptsiooni suhteliselt väikeseks, siis keskmisest suuremaks hinnati seda Eestis seadusandlikus võimuharus. Heritage Foundationi majandusvabaduse indeksi²³ uurimuses tõusis Eesti kõrgele kaheksandale, sealhulgas Euroopa riikidest teisele kohale. Korruptsiooni poolest asetub Eesti alles 28. kohale. Aruande kohaselt on Eestis kohtuvõim sõltumatu täidesaatvast võimust. Täidesaatval võimul siiski esineb probleeme korruptsiooniga.

Eesti maine parandamisel rahvusvahelisel ja regionaalsetel tasemel võitluses korruptsiooniga on meil endiselt piisavalt arenguruumi. Korruptsioon mõjutab nii otseselt kui ka kaudselt kogu ühiskonna toimimist ja arengut. Kaitsepolitsei ameti ülesandeks on

riigi julgeolekut ohustava korruptsiooni ennetamine ja tõkestamine, selleks vajaliku teabe kogumine ja töötlemine. Korruptsioon ohustab riigi julgeolekut erinevates valdkondades nii riigisisese kui ka välispoliitikas, majanduses ja kaitsevaldkonnas. Meie ülesanne on kõrgemate ametnike korruptsioonikuritegude ennetamine ja vajaduse korral uurimine.

Majandusjulgeoleku risk: korrumpeerunud juhtivtöötajad

Majandusjulgeoleku alal saab korruptsioonitundlike valdkondadena nimetada energia-, transpordi- (sh transiidi-) ja infotehnoloogiasektorit, milles korruptiivne käitumine võib ametiisiku teadmata tekitada ohu riigi julgeolekule. Peamine risk on korrumpeerunud isikud riigi osalusega strateegiliste äriühingute või sihtasutuste juhtimises. Mõnes majandussektoris juhtpositsioonil olevas riigiettevõttes võidakse hakata võimu ära kasutama isiklike või kolmandate isikute huvide edendamiseks. Seetõttu kannatab riigi äriühingute konkurentsivõime ja tu-

²² <http://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index>

²³ www.heritage.org/index/country/estonia

lemuslikkus, mis võib pärssida kogu majandussektorit. Samuti võib korrumppeerunud isik hõlpsasti sattuda Eesti riigi julgeolekut kahjustada soovivate jõudude meelevalda. Strateegilistes majandus- ja tööstusharudes tegutsevad Eesti ettevõtted ja nende juhtkonnad on ühteaegu ebasõbralike välisriikide suure tähelepanu all. Nende kaudu võidakse mõjutada Eesti majandust ja ühiskonda tervikuna. Korrumppeerunud isik on vaenulikele jõududele igal juhul kergem saak oma ahnuse või varasemast tegevusest tuleneva šantažeeritavuse tõttu, kui ta veel ei mõista, kuidas teda võidakse ära kasutada. Kui seadusi on võimalik osta või arengut endale sobivalt suunata, võib see majandusjulgeoleku vaatevinklist lõppeda riigi jaoks enesehävituslikult ning seada ohtu demokraatliku riigikorra toimimisele.

Kõrgemate ametnike korrupsioon ei pruugi olla nähtav samal moel nagu argitasandil. Kuivõrd kõrgemate ametnike korrupsioon ei sea isiku tegevusele kunstlikke tõkkeid, erinevalt madalama tasandi korrupsioonist (näiteks lubade ja litsentside väljastamise eest võetud altkäemaks), jääb see tavakodanikule enamasti kaugeks ja tajumatuks. Hästi peab paika vanasõna, et kala hakkab mädanema peast – kui kõrgemad ametnikud näitavad oma eetiliste tõekspidamiste ja tegelike tegudega negatiivset eeskujut, kanduvad need väärtushinnangud ja teod edasi organisatsioonile või valdkonnale. Kõige ohtlikum korrupsiivne stsenaarium on riigivõimu ülevõtmine. Riigi tuludest suur osa läheks korrupsiivses süsteemis piiratud ringi isikute taskusse. Eesti korrupsioonialane olukord ei anna siiski alust karta lähitulevikus eelkirjeldatud stsenaariumi tõekssaamist, ent me ei jäta võimalikku ohtu arvestamata. Kriminaalmenetlustega poliitilistel ametikohtadel olevate isikute suhtes kaasnevad tavaliselt õiguskaitseasutuste vastu esitatavad süüdistused poliitilises kallutatuses. Peame vajalikuks rõhutada, et jääme kindlaks oma ülesannete ja kohustuste täitmisele, lähtume seaduslikkuse põhimõttest.

Sageli on korrupsioon olulisim põhjus, miks üleminekuühiskonnas jäävad reformid vinduma ja

riigi valitsemine, majanduse areng ning lõppkokkuvõttes rahva heaolu ei parane. Õiguskaitseasutuste tegevusest üksi ei piisa, vajalik on kogu ühiskonna hukkamõistev suhtumine korrupsiooni.

Rahvusvahelises koostöös on oluline, et oleks võimalus karistada välismaa ametiisikuid korrupsioonikuritegude eest. Aasta-aastalt on rahvusvahelist korrupsioonivastast võrgustikku tugevdatud. Piiriülesed korrupsioonijuhtumid leiavad üha rohkem kajastamist. Kaitsepolitsei amet ei saa oma tegevuses piirduda ainult riigisisese korrupsiooni tõkestamisega. Pöörame tähelepanu ka piiriülesele korrupsioonile, kui Eesti riigi kõrgemate ametnike korrupsiivne tegevus kandub üle välisriikidesse. Oleme valmis osutama aktiivset kaasabi välisriikidele, kui Eesti elanikud on osalised korrupsiivses tegevuses kolmandates riikides.

Kõige ohtlikum korrupsiivne stsenaarium on riigivõimu ülevõtmine.

Julgeolekualase ja politseilise tegevuse koostoime korrupsioonivastases võitluses loob eeldused, et korrupsioonile jõutakse sagedamini jälile ja seesuguste juhtumite parema avastamise tõttu jääb korrupsiooni vähemaks. Korrupsioon on peitkuritegu, tihti on kuriteost teadlikud ainult selle toimepanijad, tekitatud kahju maksab kinni aga kogu ühiskond. Kutsume üles korrupsiooni mitte sallima ning rakendama hoolsalt avalikus ja erasektoris korrupsioonivastaseid meetmeid, et need juurduks normiks. Iga avalik teenistuja peab teadma ja tundma, et õigusnormide kõrval eksisteerivad ühiskonnas veel üldtunnustatud kõlblusnormid. Ettevõtjatel tasub arvestada, et äritegevuse rajamine korrupsioonile on lühinägelik, pärsib ettevõtluse arengut ja vaba konkurentsi. Avalik ja erasektor peavad ühiselt pingutama, sest ühe sektori puudujäägid kanduvad üle ka teisele.

Kohtulahendid

1. Riigikohtu 20.11.2015 otsusega mõisteti MTÜ Eesti Keskerakond peasekretär Priit Toobal ja MTÜ Eesti Keskerakond juriidilise isikuna süüdi dokumendi võltsimises.²⁴ Toobal võltsis 2010. a kolm ja 2011. a kaks MTÜ Eesti Keskerakond kassa sissetuleku orderit. Toobali teo tulemusena sai MTÜ Eesti Keskerakond 2010. a kasutada teadmata päritoluga raha 110 000 krooni ning 2011. a 4000 eurot. Sularaha, mis laekus süüdistuses nimetatud orderite alusel, kasutati Keskerakonna võlgnevuste tasumiseks.

Riigikohus leidis, et erakonna kassa sissetuleku orderid olid dokumendid, millega oli võimalik õigusi omandada. Võltsitud orderitega oli võimalik tekitada õigusnäivus, et Keskerakonnale tuvastamata allikast laekunud raha on saadud füüsiliste isikute annetustest, mistõttu ei pea Keskerakond seda EKS § 12'3 lg 4 alusel annetaajale tagastama ega riigile tasuma, vaid saab raha kasutada enda tegevuseks. Toobal pani teo toime ettekavatsetult. Tulenevalt Toobali töölepingust, ametijuhendist ning Keskerakonna põhikirjast on Toobal peasekretärina käsitatav Keskerakonna juhtivtöötajana ja ametiisikuna, kes pani kuriteo toime Keskerakonna huvides. MTÜ-d Eesti Keskerakond karistati juriidilise isikuna Toobali tegude eest.

Riigikohtu sama otsusega jäeti muutmata Ivor Onksioni süüdimõistmine eraviisilises jälitustegevuses ning Priit Toobali ja Lauri Laasi süüdimõistmine eraviisilisele jälitustegevusele kihutamises. Kohtud tuvastasid, et Toobali ja Laasi kallutusel sisenes Onksion varjatult H. R-i elektronpostkasti, kogus sealt varjatult kirju, printis need välja ja edastas Laasile. Onksionile määras kohus rahalise karistuse. Laasit karistas kohus 9-kuulise tingimisi vangistusega 3-aastase katseajaga. Toobalit karistas kohus liitkaristusena 1-aastase tingimisi vangistusega 3-aastase katseajaga. MTÜ-le Eesti Keskerakond määras kohus rahalise karistuse 10 000 eurot.

²⁴ www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=222579510

²⁵ www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/detailid.html?id=162107326

²⁶ www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/detailid.html?id=169649237

2. Politsei- ja Piirivalveameti logistikabüroo endine töötaja Heigo Kõrge mõisteti süüdi omastamises, altkäemaksu võtmises ja ametialases võltsimises ning Andrus Audova ja Eldur Jõgi omastamises.²⁵ Kõrge, Audova ja Jõgi pöörasid neile ametiülesannete täitmise raames usaldatud Politsei- ja Piirivalveameti autode remondiks ja hoolduseks mõeldud rahalisi vahendeid iseenda ja kolmandate isikute kasuks kokku enam kui 35 000 euro ulatuses. Kohus karistas neid tingimisi vangistusega.

3. AS-is Eesti Energia Narva Elektriijaamad katla- ja turbiiniseadmete teenistuse juhataja ametikohal töötanud Juri Roop mõisteti süüdi altkäemaksu võtmises, Igor Gerasjov ning Valery Novozhilov altkäemaksu andmises.²⁶ Kohtuotsusega konfiskeeriti Juri Roopilt ning jäeti aresti alla kokku 13 000 eurot. Kohus karistas Roopi 3-aastase vangistusega, millest 10 kuud tuli kohe ära kanda, teistele mõisteti tingimisi vangistused.

EESTI KESKERAKOND

KASSA SIS

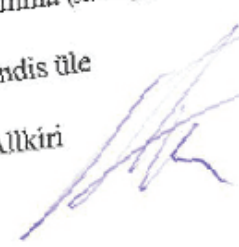
Dokumendi nr.	Koostamise kuupäev	Korrespondeeriv konto, allkonto
	26.1.11	

Maksja: [REDACTED]

Alus: Annetus
Summa (sõnadega): kaks tuhat

Andis üle

Allkiri

EESTI KESKERAKOND

2.110684

KASSA SISSETULEKU ORDER

Dokumendi nr.	Koostamise kuupäev	Korrespondeeriv konto, allkonto	Analüütilise arvestuse kood	Summa	Sihtotstarbe kood
	8.2.11			2000,00 €	

Maksja: [redacted]

Alus: Annetus

Summa (sõnadega): kaks tuhat eurot ja 00 senti

Andis üle

Allkiri

[Handwritten signature]

Võttis vastu

Allkiri

[Handwritten signature]

Eesti Keskerakond
Ei-võla, organisatsioon

KASSA SISSETULEKU ORDER NR. 02-10-2010

Kor. nr. [redacted] Summa 20000.00

Katelt [redacted]

Alus: annetus

Sihtotstarbe kood

Käibemaks

Summa: kaheksatuhat kaheksat krooni

Lisa

Peaametnik/peaametnik

Vastu võetud kasutajaga

2.110193

SISSETULEKU ORDER

Analüütilise arvestuse kood	Summa	Sihtotstarbe kood
	2000,00 €	

at eurot ja 00 senti

Võttis vastu

Allkiri

[Handwritten signature]

Eesti Keskerakond
Ei-võla, organisatsioon

KASSA SISSETULEKU ORDER NR. 02-10-2010

Kor. nr. [redacted] Summa 20000.00

Katelt [redacted]

Alus: annetus

Sihtotstarbe kood

Käibemaks

Summa: 20000

Lisa

Peaametnik/peaametnik

Vastu võetud kasutajaga

Eesti Keskerakond
Ei-võla, organisatsioon

KASSA SISSETULEKU ORDER NR. 02-10-2010

Kor. nr. [redacted] Summa 100000.00

Katelt [redacted]

Alus: annetus

Sihtotstarbe kood

Käibemaks

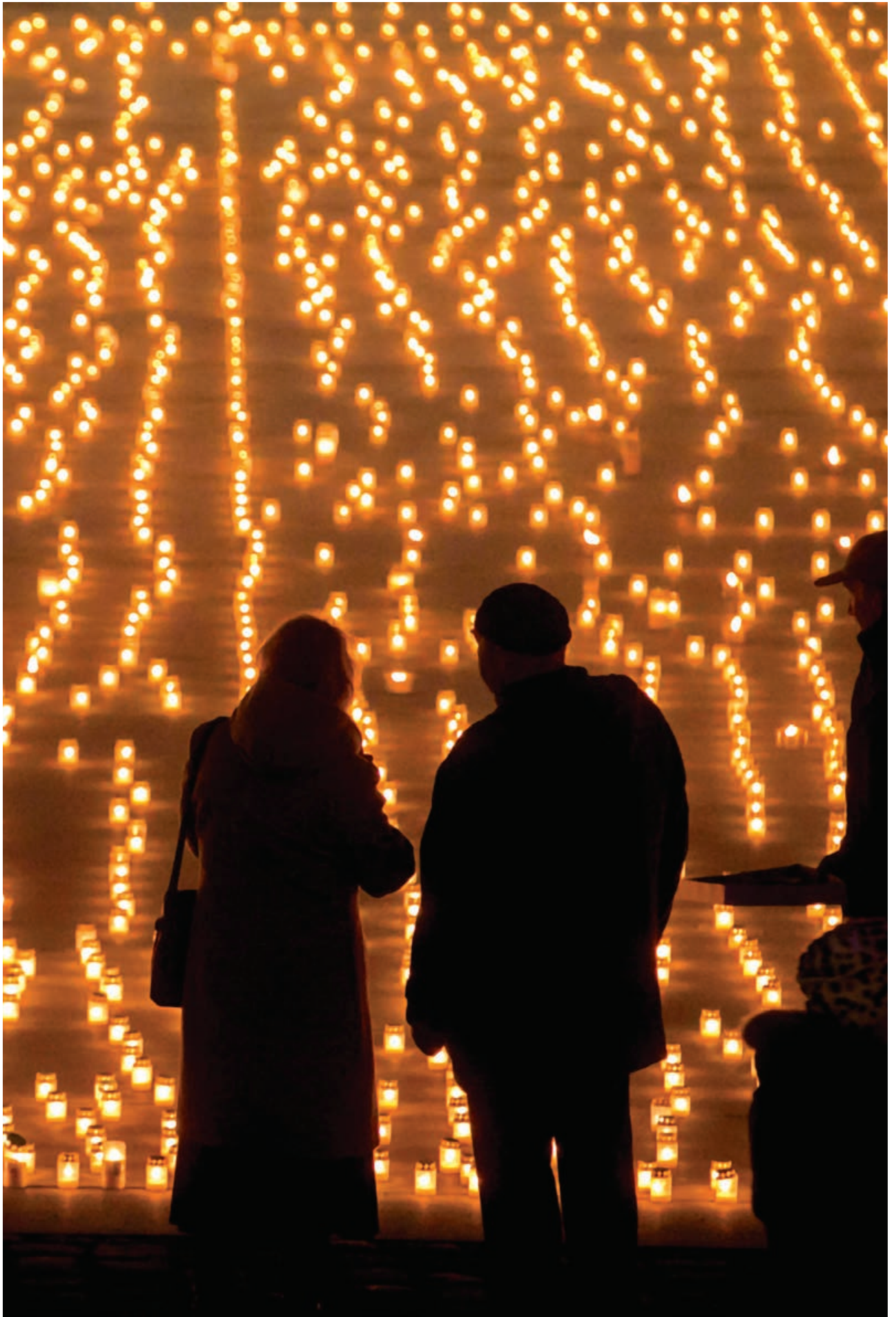
Summa: kaheksatuhat kaheksat krooni

Lisa

Peaametnik/peaametnik

Vastu võetud kasutajaga

20 AASTAT RAHVUSVAHELISTE AEGUMATUTE KURITEGUDE UURIMIST

2015. aastal möödus 20 aastat inimsusvastaste süütegude ja sõjasüütegude uurimise algusest Kaitsepolitsei ametis. Esimesed nende süütegude menetlused toimusid pärast II maailmasõda, kui Nürnbergi ja Tokyo tribunallides mõisteti õigust Natsi-Saksamaa ja Jaapani sõjakurjategijate üle. II maailmasõja ajal ja pärast sõda pandi ka Eestis ulatuslikult toime inimsusvastaseid ja sõjakuritegusid, kuid siin valitsenud okupatsioonirežiim ei olnud omaenda süstemaatilise repressiivpoliitika päevavalgele toomisest vähimalgi määral huvitatud. Sõja kaotanud natsionaalsotsialistliku Saksamaa rassistlikule poliitikale ning selle tagajärgedele andsid võitjariigid Nürnbergis juriidilise hinnangu. Vähemalt samavõrd julmalt nii enda kui ka teiste riikide kodanike repressioonid Nõukogude režiimile õiguslikku hinnangut kuni Nõukogude Liidu kokkuvarisemiseni ei esitatud.

Suveräänsuse taastanud Eesti Vabariigis on olnud võimalik inimsusvastaseid kuritegusid objektiivselt uurida ja süüdlased vastutusele võtta. Nende raske kuritegude menetlemine sai Eestis võimalikuks 1995. aastast, kui tollal kehtinud kriminaalkodeksisse lisati inimsusvastaseid kuritegusid ja sõjakuritegusid käsitletud peatükk. Valmisolekut nende kuritegude uurimiseks oli Eesti Vabariik väljendanud juba 1991. Vahetult riikliku iseseisvuse taastamise järel liituti aegumatute rahvusvaheliste kuritegude valdkonda reguleerivate välislepingutega, sh ÜRO 1948. a konventsiooniga genotsiidi kuritegude tõkestamise ja karistamise kohta ning 1968. a konventsiooniga aegumistähtaja mittekohaldamisest sõjakuritegudele ja inimsusvastastele kuritegudele.

1995. aastast on kaitsepolitsei uurinud nii NSV Liidu kui ka Natsi-Saksamaa okupatsioonirežiimi tingimustes sooritatud inimsusvastaseid kuritegusid. Tegemist on olnud keerulise ülesandega. Ajaline distants sündmuste ja tänapäeva vahel on olnud määrav. Eelkõige tähendas see, et mitmed isikud, keda oli põhjust kahtlustada aegumatute kuritegude toimepanekus, olid 1990. aastateks, kui uurimine algas, juba surnud või polnud ekspertide hinnangul võimelised enam kohtus vastutama. Teadmata kadunuks jäänud või surnud oli ka palju tollaste sündmuste tunnistajaid. Sõjakeerises hävisid dokumendid, milleta kuriteosündmuse täpne taastamine on komplitseeritud.

Kaitsepolitseis menetletud inimsusvastaste ja sõjakuritegude kriminaalasjad võib laias laastus jagada neljaks:

- 1) Nõukogude okupatsiooni (1940–41) ajal toimepandud kuriteod,
- 2) Saksa okupatsiooni (1941–44) ajal toimepandud kuriteod,
- 3) Nõukogude okupatsiooni (1944–91) ajal Eestis okupatsioonivõimule osutatud vastupanu mahasurumiseks toimepandud tsiviilisikute vastased kuriteod,
- 4) 1949. aasta märtsiküüditamine.

1941. aasta juulis-augustis tapsid taganevad NSV Liidu Punaarmee hävituspataljoni võitlejad eriti piinaval ja julmal viisil kohalikke elanikke. Vastav kriminaalasi oli alustatud juba 1989. a Eesti NSV prokuratuuri poolt ajaloolase Mart Laari artikli „Õuduste aeg“ ajendil (Vikerkaar nr 11, 1988), kui artikli autorit kahtlustati nõukogude korda halvustavate teadvalt valede väljamõeldiste levitamises. Kriminaalasia kvalifitseeris kaitsepolitsei 1995. a ümber inimsusvastaseks kuriteoks. Kahjuks ei õnnestunud rohkem kui 50 aastat pärast kuritegude toimepanekut tuvastada enam ühtegi elusolevat kurjategijat 1941. aasta suvesõja ajast. Esimese Nõukogude okupatsiooni ajal toimepandud kuritegudest kõige edukam oli Vassili Riisi ja Idel Jakobsoni tegevuse uurimine. Eesti NSV Siseasjade Rahvakomissariaadi (NKVD) Saaremaa osakonna ülem Vassili Riis (1910–1998) oli 1940–41 andnud oma kirjaliku nõusoleku 1062 Eesti Vabariigi kodaniku arreteerimiseks või küüditamiseks. 1996. a saadeti kriminaalasi Saare maakohtusse, kuid kohtualuse tervise halvenemise tõttu protsess peatati ja lõpetati 1998 surma tõttu.

ENSV NKVD uurimisosakonna ülema Idel Jakobsoni (1904–1997) tegevusest kogutud tõendite põhjal oli alus teda kahtlustada vähemalt 1800 isiku repressioonides. Sealhulgas vähemalt 621 isiku puhul kinnitas ta oma allkirjaga ettepaneku kohaldada kohtuvälise karistusena surmanuhtlust. 1940-ndate aastate kuritegeliku repressiivorgani juhtivkoosseisu viimane elusolev ja ilmselt verisema minevikuga liige Idel Jakobson suri enne kohtuprotsessi algust 1997.

Natsi-Saksamaa okupatsiooni (1941–44) aegsete inimsusvastaste kuritegude uurimisel tuli arvestada seda, et neid uuris esmalt juba Nõukogude Liidu julgeolek. 1944. a sügisel, okupeerinud Eesti, asusid julgeolekuorganid arreteerima isikuid, kes olid teeninud Saksa armees või omasid mingitki seost tollaste okupatsioonivõimudega. Massivahistamiste käigus määrati reaalne vanglakaristus tuhandetele inimestele. Väga paljusid karistati alusetult, mida tõestavad hilisemad Nõukogude-aegsed arvukad rehabiliteerimised. Süüdimõistetute hulgas oli siiski isikuid, kes olid toime pannud rahvusvahelise õiguse vastaseid kuritegusid. Kaitsepolitsei uuritud kriminaalasadest tasub äramärkimist Harry Männili (1920–2010) Saksa okupatsiooni aegse tegevuse uurimine. Tuvastati, et Männil kuulus 1941–42 poliitilise politsei assistendina töötades üle 7 isikut, kuid tõendamist ei leidnud, et ta oleks vahetult osalenud nende isikute tapmises, piinamises või muudes vägivaldtegevustes nende suhtes. Seetõttu 2005. a kriminaalasi lõpetati.

Tšekistide käibesse toodud müüdil, nagu oluks „ärasaatjateks omad inimesed“ või toimunuks kүүditamine mingisuguste pealekaebuste alusel, puudub tõepõhi ning selle ainsaks eesmärgiks oli okupatsioonivõimu kuritegude peitmine.

Väga suure ulatusega kuritegu on 1949. a märtsikүүditamine. 25.–29. märtsil 1949 saatsid NSV Liidu okupatsioonivõimud Eestist välja ja asustasid sunniviisil ümber Siberisse üle 20 000 tsiviilisiku. Kaitsepolitsei alustas toimunu uurimiseks kriminaalaja esimesel võimalusel ehk 1995. a jaanuaris. Uurimine on muu hulgas tähendanud tuhandete arhiivitoimikute läbitöötamist ning nii ohvrite kui ka kurjategijate isikute ja nende saatuse tuvastamist. Kүүditamise läbiviimise eest vastutasid ENSV Riikliku Julgeoleku Ministeriumi (RJM) ja Siseministeriumi (SM) töötajad, kellele olid appi saadetud teiste liiduvabariikide kolleegid. Tuvastatud elusolevad ja Eestis elavad kүүditajad on tunnistanud kahtlustatavateks inimsusvastases kuriteos. Kahjuks on paljude isikute suhtes tulnud menetlus lõpetada tervislikel põhjustel enne kohtuotsuseni jõudmist.

Eesti kohtud on märtsikүүditamises kui inimsusvastases kuriteos süüdi tunnistanud 8 isikut. 2003. a tunnistati genotsiidis kahtlustatavaks Arnold Meri (1919–2009). Kүүditamise operatsiooni kõrgemal tasemel planeerinud ja juhtinud Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu volinikuna „kula-kute“ ja „nõukogudevastaste elementide“ vabariigist väljasaatmist Hiiumaalt juhtinud Merit oli alus kahtlustada 261 inimese ehk 84 perekonna Siberisse kүүditamises. Meri kohtuprotsess lükati süüdistatava tervisele viidates korduvalt edasi ning viimane teadaolev Eestis kүүditamist kõrgemal tasemel juhtinud isik suri 2009. a.

Kaitsepolitsei on uurinud põhjalikult metsavendade tapmisi. Kohtu alla on antud nii Nõukogude julgeolekuorganite ohvitsere kui ka nende eriagente, kes mõrvasid okupatsioonivõimule relvastatud vastupanu osutanud või Punaarmee mobilisatsiooni eest varjunud isikuid. Seejuures on metsavendade tapmiste uurimisel oluline olnud mõrvatute surnukehade avastamine ja tuvastamine. Nimelt oli Nõukogude julgeolekuorganite eesmärk varjata enda poolt toimepandud kuritegusid ja matta või hävitada tapetute surnukehad ülimalt konspiratiivselt. Sellest hoolimata on õnnestunud uurijatel tuvastada mitmed salajased matmispaigad ning võimaldada sugulastel omaksed väärilt matta.

2004. a esitasid kүүditamises süüdi mõistetud August Kolk ja Pjotr Kislõi ning metsavendade tapmises süüdi mõistetud Vladimir Penart Euroopa Inimõiguste Kohtule kaebuse Eesti Vabariigi vastu. Kaebuses rõhuti kriminaalõiguse põhimõttele, mille kohaselt ei karistata isikut teo eest, mis ei olnud kuritegu teo toimepaneku ajal kehtinud õiguse kohaselt. Kaebajate väitel kehtis Eestis kuritegude toimepanemise ajal Vene NFSV 1946. a kriminaalkoodeks, mis ei kehtestanud karistust inimsusvastase kuriteo eest. Kuna Eesti rahva kүүditamine ja metsavendade jälitamine toimus NSV Liidu õiguse kohaselt, ei võinud kaebajad enda väitel teada, et nende tegevus on kriminaalne. Samuti väideti kaebuses, et kuna Nürnbergi tribunali harta oli loodud Saksa sõjakurjategijate karistamiseks II maailmasõja ajal toime pandud kuritegude eest, ei kehti selle põhimõtted Nõukogude võimude poolt pärast sõda toimepandud kuritegude suhtes.

2006. a kuulutas Euroopa Inimõiguste Kohus kõik kaebajate väited ilmselgelt põhjendamatuteks ja lükkas kaebuse tagasi. Kohus jõudis seisukohale, et isegi kui Penarti, Kolki ja Kislõi tegusid peeti Nõukogude õiguse kohaselt „seaduslikeks“, olid need siiski inimsusvastased kuriteod rahvusvahelise õiguse järgi. Seejuures võrdsustati selles otsuses kommunismi- ja natsismikuriteod, kinnitades, et nende suhtes kehtivad samad rahvusvahelised põhimõtted ja õigusallikad. Kohus lükkas ümber kaebuse esitajate küünilised väited, nagu ei kehtiks tänapäevase rahvusvahelise õiguse üks allikaid, Nürnbergi tribunali põhimõtted II maailmasõja võitnud NSV Liidu suhtes ja justkui oleks võimalik õigustada kuritegude toimepanekut kuritegeliku režiimi õigussüsteemi „eripäraga“. Samuti kinnitas Euroopa Inimõiguste Kohus selge sõnaga seda, et 1941–44 Saksa okupatsiooni kõrval oli Eesti Vabariik 1940–41 ning 1944–1991 rahvusvahelise õiguse vastaselt NSV Liidu poolt okupeeritud ja vastupidised väited ei ole rahvusvahelisel tasandil tõsiselt võetavad. Just okupatsiooni pikaajaline kestmine oli põhjuseks, miks ei olnud võimalik varem kriminaalvastutusele võtta Eestis kommunistliku režiimi teenistuses rahvusvahelisi aegumatuid kuritegusid toime pannud isikuid.

Mida rohkem aega möödub Eesti pinnal toime pandud inimsusvastastest ja sõjakuritegudest, seda väiksemaks jääb ka tõenäosus, et õnnestub tuvastada seni teadmata kuritegusid toime pannud isikuid. Maailma konfliktipiirkondades leiab kahjuks iga päev aset inimsusvastaseid ja sõjakuritegusid. Eestigi on osa maailmast, kus toimub tihe rahva liikumine, mistõttu peavad Eesti uurimisasutused arvestama võimalusega, et võib tekkida vajadus uurida mujal toime pandud kuritegusid.

Nõukogude võim ja selle teenistuses seisev KGB tegid kõik selleks, et enda inimsusvastaseid kuritegusid varjata. Järjekindlalt üritati aastate jooksul juurutada müüti, nagu oleksid massiküüditamised ja teised vägivaldteod aset leidnud kohalike elanike endi nõudmisel ja pealekaebuste alusel. Ajalooõpikutes selgitati repressioone just klassivõitluse teooria abil, mis aitas süvendada hirmuõhkkonda ja külvata inimeste vahel usaldamatust. Eestis säilinud KGB materjalid näitavad seevastu veenvalt, et okupeeritud Eestis kohapeal puudus igasugune

massirepressioonide alane otsustusõigus ning kõik suuremad operatsioonid said toimuda vaid Moskvast saabunud täiesti salajaste ettekirjutuste alusel. Kremli võimud kehtestasid küüditatavate perede limiidi ning selle täitmine kujunes edaspidi tähtsaimaks operatsiooni edukuse hindamise mõõdupuuks. Küüditatavad määras nimeliselt kindlaks Eesti NSV RJM, kasutades selleks varasematel aastatel varjatult kogutud operatiivandmeid ja maakondades koostatud kulakute nimekirju. Tšekistide poolt käibesse toodud müüdil, nagu olnuks „ära-saatjateks omad inimesed“ või nagu toimunuks küüditamine mingisuguste pealekaebuste alusel, puudub tõepõhi ning selle ainsaks eesmärgiks oli okupatsioonivõimu kuritegude peitmine.

Euroopa Inimõiguste Kohus kinnitas selge sõnaga, et Eesti Vabariik oli rahvusvahelise õiguse vastaselt Nõukogude Liidu poolt okupeeritud ning vastupidised väited ei ole tõsiselt võetavad.

Samasuguseid müüte üritati luua ja levitada Nõukogude võimule relvastatud vastupanu osutanud metsavendade ja nende abistajate kohta. Propaganda abil loodi kujutelm, nagu olnuks end varjavate inimeste ülesandjateks peamiselt nende endi sugulased ja tuttavad. Tegelikuses elasid metsavennad sageli poolavalikult külades ja metsades, kus kohalikud neid toidu ja muu eluks vajalikuga varustasid. Just kohalike elanike tugev toetus ja poolehoid aitas paljudel metsavendadel vastu pidada pikki aastaid. Viimane teadaolev Eesti metsavend August Sabbe hukkus 1978. a Võhandu jões, kui KGB töötajad üritasid teda kinni võtta. Hoolikalt läbimõeldud propaganda eesmärk oli lõhkuda sidemed metsavendade ja nende toetajate vahel. Samal ajal olid metsavendade sugulased allutatud KGB räigele vaimsele ja füüsilisele vägivaldale, mille abil loodeti teada saada metsavendade asukohad.

Eestis inimsusvastastes kuritegudes süüdi mõistetud isikud

Isik	Kuritegu	Karistus
Johannes Klaassepp (1921–2010) Eesti NSV RJM-i Läänemaa osakonna operatiivvolinik	1949 märtsiküüditamine. 15 inimese väljasaatmine ja 2 inimese väljasaatmise katse	8-aastane tingimisi vanglakaristus 2-aastase katseajaga
Vassili Beskov (1918) Eesti NSV RJM-i Pärnumaa osakonna operatiivvolinik	1949 märtsiküüditamine. 21 inimese väljasaatmine	8-aastane tingimisi vanglakaristus 3-aastase katseajaga
Mihhail Neverovski (1920–2000) Eesti NSV RJM-i Pärnumaa osakonna operatiivvolinik	1949 märtsiküüditamine. 8 inimese väljasaatmine ja 2 inimese väljasaatmise katse	4-aastane tingimisi vanglakaristus 3-aastase katseajaga
Vladimir Loginov (1924–2001) Eesti NSV RJM-i Järvamaa osakonna operatiivvolinik	1949 märtsiküüditamine. 14 inimese väljasaatmine	Paigutamine järelevalve alla psühhiaatria haiglas kuni tervenemiseni
Juri Karpov (1921–2012) Eesti NSV RJM-i Harjumaa osakonna vanemoperatiivvolinik	1949 märtsiküüditamine. 40 inimese väljasaatmine ja 20 inimese väljasaatmise katse	8-aastane tingimisi vanglakaristus 3-aastase katseajaga.
August Kolk (1924) Eesti NSV RJM-i keskosakonna operatiivvolinik	1949 märtsiküüditamine. 38 inimese väljasaatmine	8-aastane tingimisi vanglakaristus 3-aastase katseajaga
Pjotr Kislõi (1921) Eesti NSV SM-i Saaremaa osakonna miilitsavolinik	1949 märtsiküüditamine. 4 inimese väljasaatmine	8-aastane tingimisi vanglakaristus 3-aastase katseajaga
Vladimir Kask (1926–2013) Eesti NSV SM-i Saaremaa osakonna miilitsavolinik	1949 märtsiküüditamine. 4 inimese väljasaatmine	8-aastane tingimisi vanglakaristus 3-aastase katseajaga
Karl-Leonhard Paulov (1924–2002) Eesti NSV RJM-i mörvaragent	3 tsiviilisiku mõrvamine aastatel 1945–1946	8-aastane vanglakaristus
Vladimir Penart (1925–2015) Eesti NSV RJM-i Elva rajooniosakonna ülem	3 tsiviilisiku mõrvamine aastatel 1953–1954	8-aastane tingimisi vanglakaristus 3-aastase katseajaga
Rudolf Tuvi (1925–2008) Eesti NSV RJM-i mörvaragent		8-aastane tingimisi vanglakaristus 3-aastase katseajaga

Koostanud:
Harrys Puusepp

Disain, küljendus:
Smile Group

Fotod:
Kaitsepolitsei arhiiv, Siseministeerium, EPA, Scanpix, Facebook

Trükk:
Iloprint

ISSN 2228-1789 (trükis)
ISSN 2228-1797 (võrguväljaanne)

